

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1908. Andra Kammaren. N:o 55.

Lördagen den 2 maj.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i Riksdagens Andra Kammare och de kammarens ledamöter, som utsetts att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 1 maj 1908.

På därom gjord ansökan beslöto herrar deputerade att entlediga filosofie licentiaten C. G. Melander, hvilken den 17 sistlidne januari antagits till notarie hos kammaren under innevarande riksdag, från notariebefattningen, hvarjämte herrar deputerade antogo till

notarie:

kanslisten hos kammaren, amanuensen *S. Norrman*

och till *kanslist:*

tjänstemannen i järnvägsstyrelsen *E. A. Frigell*, med skyldighet för denne att vid förfall för notarie tjänstgöra vid diskussionsprotokollet.

Vidare bifölls en af vaktmästaren E. A. Rundgren gjord anhållan att på grund af sjukdom erhålla entledigande från vaktmästarebefattningen, och antogs till vaktmästare i hans ställe *A. H. Lindgren*.

In fidem

Herman Palmgren.

§ 2.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å kammarens bord hvilande proposition angående försäljning af fastigheten n:o 7 i kvarteret Näckström i Stockholm.

§ 3.

Efter föredragning af de å kammarens bord hvilande motionerna hänvisades:

herr *O. N. Olssons* i Heden motion, n:o 319, till andra särskilda utskottet,

herr *S. T. Palmes* motion, n:o 320, till andra särskilda utskottet, samt

herr *J. Widéns* motion, n:o 321, till lagutskottet.

§ 4.

Föredrogs men bordlades åter sammansatta stats- och lagutskottets memorial n:o 12 och Andra Kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande n:o 32.

§ 5.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m. Till afgörande förelåg konstitutionsutskottets utlåtande n:o 13, i anledning af väckta motioner angående ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

Konstitutionsutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft följande fyra till utskottet hänvisade motioner, nämligen:

motionen n:o 46 inom Första Kammaren af herr *C. A. Sjöcrona*, angående ändring af § 31 regeringsformen och § 16 riksdagsordningen enligt det hvilande grundlagsändringsförslaget,

motionen n:o 125 inom Andra Kammaren af herrar *K. A. Staaff*, friherre *C. C. Bonde*, *K. Starbäck*, *G. Lindgren* i Islingby, *J. Bromée* i Billsta, *J. G. Pettersson* i Södertälje, *J. Ström*, *G. N. T. af Callerholm*, *S. H. Kvarnzelius*, *A. Henricson*, *V. L. Moll*, *K. G. Karlsson* i Göteborg, *J. Ericsson* i Vallsta, *G. Jansson* i Krakerud, *F. Berg* i Stockholm och *E. Beckman* i Djursholm,

motionen n:o 143 inom Andra Kammaren af herrar *K. H. Branting*, *N. A. Nilsson* i Malmö, *A. C. Lindblad* i Göteborg, *H. Lindqvist*, *V. Larsson* i Västerås, *J. B. Eriksson* i Grängesberg, *E. C. Kropp*, *E. A. Leksell*, *E. F. W. Blomberg*, *C. G. Lindley*, *L. J. Carlsson* i Malmberget, *K. V. Rydén*, *K. A. Teng-*

dahl, F. W. Thorsson, N. E. Lindberg, N. Persson i Malmö och *A. J. Christierson*, samt motionen n:o 145 inom Andra Kammaren af herrar *C. A. Lindhagen, C. Wallis, K. E. O. Kjellberg, A. Thylander, L. G. Broomé* i Bårslöf, *E. O. V. Wavrinsky* i Stockholm, *F. Berglund* och *J. T. Larsson* i Lund.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Uti motionen n:o 125 hade föreslagits, att Riksdagen måtte för sin del besluta, att följande delar af regeringsformen och riksdagsordningen skulle erhålla nedanstående ändrade lydelse:

1:o) Regeringsformen.

§ 31.

Till borgmästaretjänst i stad äge i stadens allmänna angelägenheter röstberättigade invånare att föreslå tre behöriga personer, då Konungen en af dem utnämne. På lika sätt förhållas med rådmans- och magistratssekreteraresysslorna i Stockholm.

2:o) Riksdagsordningen.

§ 9.

Till ledamöter i Första Kammaren kunna endast väljas män och kvinnor, som uppnått trettiofem års ålder samt äga och minst tre år före valet ägt fastighet till taxeringsvärde, ej understigande femtiotusen riksdaler, eller ock till staten skatta samt under tid, som nyss är sagd, skattat för minst tretusen riksdaler årlig inkomst. Kommer riksdagsman, efter det han vald blifvit, i den ställning, att han ej längre skulle varit valbar till ledamot i kammaren, frånträder han sin befattning.

§ 16.

Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, från och med kalenderåret näst efter det, hvarunder han uppnått tjugufyra års ålder, dock ej

a) den som står under förmynderskap eller är i konkurs-tillstånd;

b) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man är i konkurstillstånd;

c) den som häftar för understöd, hvilket under löpande eller sistförflutna kalenderåret af fattigvårdssamhälle tilldelats understödtagaren själf eller dennes hustru eller minderåriga barn;

d) gift kvinna, hvilkens man häftar för understöd, som under löpande eller sistförflutna kalenderåret tilldelats henne eller makarnes minderåriga barn;

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

e) den som icke erlagt de honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

f) gift kvinna, som ej vunnit boskillnad och hvilkens man häftar för honom påförda utskylder till stat och kommun, hvilka förfallit till betalning under de tre sistförflutna kalenderåren;

g) värnpliktig, som icke fullgjort de honom till och med utgången af sistförflutna kalenderåret åliggande värnpliktsöfningar.

Till efterrättelse vid val skall finnas röstlängd; och skall, på sätt i vallagen finnes närmare bestämdt, valrätten grundas på förhållandena vid tiden för röstlängdens tillkomst, ändå att förändring före valet inträffar.

§ 19.

Till ledamöter i Andra Kammaren kunna endast utses män och kvinnor, som äga valrätt inom valkretsen eller, där fråga är om stad, bestående af flera valkretsar, inom någon af dessa.

§ 21.

Riksdagman »-----»-----»-----»-----» tre lagtima riksdagar.

Kvinna är berättigad att afsäga sig riksdagsmannauppdrag, äfven om icke något af nu nämnda skäl är för handen.

Vidare hade herr *Branting m. fl.* i motionen n:o 143 hemställt, att Riksdagen ville, jämte de vid 1907 års riksdag beslutade grundlagsförslag i författningsfrågan, antaga såsom hvilande i grundlagsenlig ordning följande förslag till ändrad lydelse af paragrafer i regeringsform och riksdagsordning:

1) Beträffande valrätt och valbarhet till Andra Kammaren: att nuvarande § 14 riksdagsordningen finge följande lydelse:

Valrätt tillkommer en hvar välfrejdad svensk medborgare, såväl man som kvinna, som före det kalenderår, hvarunder val äger rum, uppnått 21 års ålder; dock ej den som står under förmynderskap eller fattigvårdsstyrelses målsmansrätt;

att nuvarande § 19 riksdagsordningen måtte lyda:

Till ledamot i Andra Kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått 25 års ålder samt äger valrätt inom någon kommun i riket.

2) Beträffande valsättet:

att nuvarande § 13 riksdagsordningen måtte lyda:

1:o Andra Kammarens ledamöter skola till ett antal af 230, däraf 165 för landet och 65 för städerna, väljas för en tid af 3 år, räknade från och med januari månads början året näst efter det, under hvilket valet skett;

2:o Riket skall vara indeladt i valkretsar, som välja hvar sin riksdagsman.

3:o) 8:o) — Å landet — — (se motion 205 vid 1907 års riksdag) — — träder i tillämpning.

att nuvarande §§ 16 och 17 måtte utbytas mot:

Valen till Andra Kammarerna äro omedelbara. Vid dessa val tillkommer hvarje röstande en röst. Har någon erhållit godkända röster till större antal än hälften af alla afgifna röster, vare han till riksdagsman utsedd. Har ej någon erhållit sådan röstöfvervikt, skall inom tre veckor från valets slutliga handläggning omval äga rum. Den, som därvid erhållit flera godkända röster än någon annan, vare lagligen vald, och skilje lotten mellan dem, som erhållit lika rösttal. Äro vid omvalet valsedlar till större antal än hälften ogilda, och finnes det inverka på valets utgång, varde nytt omval anställt.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

3) Beträffande Första Kammarerna:

att valperioden som i det hvilande förslaget sättes till sex år och följaktligen i 6, 8 och 10 §§ riksdagsordningen orden »nio år» utbytas mot »sex år»;

att arfvoden, som i det hvilande förslaget, stadgas;

att nuvarande § 9 riksdagsordningen måtte lyda:

Till ledamöter i Första Kammarerna kunna endast väljas i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade män och kvinnor, som uppnått 30 års ålder.

4) Beträffande suspensivt veto för Första Kammarerna:

att i § 49 regeringsformen till satsen: »Kamrarna äga i alla frågor lika behörighet och myndighet» lades: »där ej annorlunda i denna regeringsform eller i riksdagsordningen föreskrives»;

att § 81 regeringsformen måtte lyda:

Denna regeringsform samt rikets öfriga grundlagar kunna icke ändras eller upphävas utan genom Konungens och Riksdagens sammanstående beslut, fattade på sätt här nedan och i § 64 1 mom. riksdagsordningen närmare stadgas.

Riksdagens beslut — — ej godkännes:

att § 87 mom. 3 regeringsformen måtte lyda:

Har Andra Kammarerna vid två lagtima riksdager, på sätt § 64 mom. 2 riksdagsordningen stadgar, fattat lika lydande beslut i fråga, hvarom i 1:o och 2:o af denna paragraf förutses, eller rörande stiftande, ändring eller upphäfvande af kommunallag eller vallag, hvarom i § 49 förutses, blifver det Riksdagens beslut, ändock att Första Kammarerna detsamma ej biträdt;

att § 1 riksdagsordningen måtte lyda:

Svenska folket representeras af Riksdagen, fördelad i två kamrar, den första och den andra, hvilka i alla frågor, där ej annorlunda stadgas, hafva lika behörighet och myndighet.

Riksdagsmännen kunna — — — rikets grundlagar;

att § 64 riksdagsordningen måtte lyda:

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

1:o Förslag till stiftande, ändring, förklaring eller upphäfvande af grundlag kan endast vid lagtima riksdag väckas. Om sådant förslag af båda kamrarna eller af Andra Kammaren afslås, är det af Riksdagen förkastadt. Antages eller bifalles det af båda kamrarna, är det dock icke Riksdagens beslut i vidsträcktare mån än såsom ett förslag, hvilket till den lagtima riksdag, som, efter förrättade nya val i hela riket till Andra Kammaren, först sammanträder, skall hvila för att då ånyo pröfvas. Varder förslaget därvid af bägge kamrarna antaget, blifver det Riksdagens beslut; ägande kamrarna ej rätt att uti hvilande förslag ändring göra. Varder förslag, hvarom nu är fråga, vid den riksdag det väckes af Första Kammaren förkastadt, men af Andra Kammaren bifallet, skall förslaget, om Andra Kammaren därom särskildt beslutar, hvila till första lagtima riksdag efter nya val i hela riket till Andra Kammaren för att då ånyo pröfvas. Bifalles förslaget därvid oförändradt, vare sig af båda kamrarna eller enbart af Andra Kammaren, skall det, utan särskildt beslut, ånyo hvila till första lagtima riksdag efter förrättade allmänna val till Andra Kammaren, då det företages till slutlig pröfning. Varder förslaget därvid af båda kamrarna eller enbart af Andra Kammaren oförändradt antaget, blifver det Riksdagens beslut.

2:o Förslag till stiftande, ändring eller upphäfvande af civil-, kriminal-, kommunal- och kyrkolag äfvensom vallag, hvarom i 49 § regeringsformen förmåles, kan å den riksdag det väckes antagas eller förkastas, om båda kamrarna äro därom ense. Blifver förslaget af Första Kammaren förkastadt, men af Andra Kammaren bifallet, skall förslaget, om Andra Kammaren därom särskildt beslutar, hvila till andra lagtima riksdagen efter nya val i hela riket till Andra Kammaren för att då ånyo pröfvas. Varder förslaget därvid af båda kamrarna eller enbart af Andra Kammaren oförändradt antaget, blifver det Riksdagens beslut.

3:o Beslut att förslag på sätt i denna paragraf sägs skall hvila, ändock detsamma blifvit af Första Kammaren förkastadt, må af Andra Kammaren fattas på framställning af det utskott, som frågan behandlat, eller af enskild ledamot af kammaren. Sådan framställning skall göras inom tio dagar efter det förslaget blifvit af kammaren antaget, och må kammaren, därest framställningen göres af enskild ledamot, utan utskotts hörande, däröfver besluta. Har icke inom tid, som nu är sagd, framställning blifvit gjord att förslag skall hvila, vare detsamma förfallet.

4:o Ej må beslut öfver hvilande förslag till annan riksdag, än nu är nämndt, uppskjutas, utan att Konungen och Andra Kammaren därom äro ense.

Slutligen hade uti motionen n:o 145 föreslagits, att Riksdagen ville, jämte de vid 1907 års riksdag beslutade grundlagsför-

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

19 §.

Till ledamot i Andra Kammaren kan endast utses man eller kvinna, som uppnått tjugufem års ålder samt äger valrätt inom riket.

Utskottet hemställde, att

1:o) herr Sjöcronas motion n:o 46,

2:o) herr Staafts m. fl. motion n:o 125,

3:o) herr Brantings m. fl. motion n:o 143,

4:o) herr Lindhagens m. fl. motion n:o 145

icke måtte föranleda någon Riksdagens åtgärd.

Reservation hade emellertid afgifvits af herrar af *Callerholm*, *T. A. Säve*, *Beckman* i *Djursholm*, *Ericsson* i *Vallsta*, *Staaft*, friherre *Bonde*, *Kvarnzelius*, von *Schéele* och *Sundström*, som ansett, att herr *Staafts* m. fl. motion bort af utskottet tillstyrkas.

Punkten 1:o).

Utskottets hemställan bifölls.

Efter föredragning af *punkten 2:o)* begärdes ordet af

Herr af *Callerholm*, som yttrade: Herr talman! Såsom kammaren torde finna, är vid denna punkt af det föredragna utlåtandet fogad en reservation af åtta ledamöter af Andra Kammaren och en ledamot af Första Kammaren. Redan af detta sistnämnda förhållande, att en ledamot af Första Kammaren har deltagit i reservationen, torde det stå klart för denna kammare, att meningen med reservationen och den motion, hvarpå densamma grundar sig, icke är att komma det sedan fjolårets riksdag hvilande rösträttsförslaget till lifs. Men vi motionärer hafva ansett, då vi böjt oss för det resultat, hvartill Riksdagen i fjol kommit, att den enighet och den styrka olika samhällslager emellan, som man väntat af en blifvande rösträttsreform, icke kan vinnas, så länge den ena hälften af nationen ännu skall stå utanför denna enighet och samling. Därför hafva vi ansett oss nu i elfte timmen böra söka komplettera detta hvilande rösträttsförslag sålunda, att den utestängda hälften af nationen också måtte få sin röst med i nationens allmänna angelägenheter.

Det är för ett rättfärdighetskraf, som vi kämpa, ett kraf, hvars betydelse och hvars giltighet vi äro så innerligt öfvertygade om, att vi icke kunna underlåta att söka ännu en gång åstadkomma, att, när det hvilande rösträttsförslaget kommer, det måtte komma så fullständigt, att alla i Sveriges rike, man som kvinna,

mätte få sin rätt, då det gäller att afgöra nationens viktigaste *Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.*
frågor.

Man har ju sagt, att detta är en modesak för dagen, kvinnans rösträtt. Jag tycker för visso, att hvad som inträffat under det sista året, sedan rösträttsförslaget blef hvilande, bör hafva öfvertygat oss om att det icke är en modesak för dagen, utan ett rättfärdighetskraf, som tränger sig fram med allt större och större styrka och som till slut måste nå sitt mål. Hvarför skola vi icke då ju förr dess hellre öfva denna rättfärdighet? Hvarför skola vi icke i ett slag söka vinna målet så helt och fullt som möjligt?

Det är i öfvertygelsen om, att det är vår skyldighet att medverka därtill, som jag ber att i korthet få yrka bifall till reservationen eller, hvilket är detsamma, till herr Staaffs och hans medmotionärers i ämnet föreliggande motion.

I detta anförande instämde herrar *Staaff, Beckman* i Djurs-holm, friherre *Bonæ, von Schéele, Ericsson* i Vallsta, *Kvarnzelius, Fürst, Forssling, Bromée* i Billsta, *Hörnsten, Sundin, Ström, Röing, Berg* i Göteborg, *Neiglick, Henricson* och *Hellgren*.

Herr Branting: Herr talman! Ehuru den punkt, hvaruti den af mig framburna motionen afstyrkes, ännu icke föredragits, så skall jag be att få betrakta den första punkt af detta utskotts-betänkande, där debatt förekommer, såsom gifvande möjlighet till en generaldiskussion om det hela, och sålunda anhålla att redan nu få yttra mig äfven om min motion.

Den snäfhhet, hvarmed konstitutionsutskottet affärdat de förslag, som blifvit framburna och som gå längre än till att endast sysselsätta sig med frågan om kvinnans rösträtt, påminner om den gamla goda tiden, då alla rösträttsförslag affärdades helst utan debatt i Första Kammaren, och då hvarje tal om allmän rösträtt, särskildt vid ett tillfälle där, väckte ohejdad munterhet. Men förhållandena hafva ju väsentligt förändrats på en relativt kort tid, och det är icke för djärft att förutsäga, att förhållandena äfven i afseende på det kraf, som framställts i den af oss framburna motionen, komma att i en nära liggande framtid undergå samma slags förändring.

Det förhåller sig nog så, att visserligen den allmänna rösträtten har vunnit erkännande äfven af de gamla motståndarna, ty det är konventionellt och fint att bekänna sig till densamma med orden, men i själfva verket vill man icke taga konsekvenserna af den demokratiska uppfattning, som tagit sig uttryck i rösträttskrafvet. Under sådana omständigheter behöfs det nog en påminnelse om att den svenska rösträttskyckling, som kom fram i fjol, fortfarande i många afseenden släpar på äggskalen från gamla föreställningssätt. Den har kvar minnet från census-

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

åskådningen, då med den allmänna rösträtten till Andra Kammar-
ren är förbundet krafvet på fullgjord skatteplikt, hvilket oveder-
säglichen har till innebörd att bli ett hårdare band emot de fattig-
are samhällslagrens möjlighet att begagna den så kallade all-
männa rösträtten, än hvad fallet är med afseende på de ekono-
miskt bättre lottade klasserna. Det har också följt med, att man
ängsligt och försiktigt ändrat myndighetsåldern i politiskt afse-
ende och hissat upp densamma på ett sätt, som utesluter det
ungdomliga sinnets inverkan och inflytande i politiska ting i detta
land, där man redan länge klagat öfver gubbvälde och gjort det
icke alldeles utan fog, och där det sannerligen icke är anledning,
om man betraktar sammansättningen af valmanskårerna, att vara
ängslig för att dessa yngre element skola få *för stort* inflytande,
äfven om de gamla rösträttsbestämmelserna bibehållas i det afse-
endet. Men först och sist är det ju så, att rösträttsreformen an-
togs i halfhetens tecken i den bokstafliga mening, att den endast
omfattade halfva nationen.

Det är i detta fall en mycket liten förhoppning, som man
från högersidan gifvit om att den kvinnliga rösträtten skulle vinna
något beaktande inom den närmaste framtiden. Den argumen-
tering, som från regeringens sida bestått denna fråga, har gått
ut på att man velat göra gällande, att frågan om kvinnans röst-
rätt skulle komma att allvarligt tagas under pröfning först sedan
det visat sig, att de nya samhällslager, som rycka in i rösträtten,
någon tid hunnit vänja sig vid de nya ansvarsbördor, som åläg-
gas desamma. Det är klart, att man med ett sådant betraktelse-
sätt skjuter undan denna viktiga fråga om enande af vårt folk i
afseende på rättigheter oafsedt kön till en framtid, som efter
tycke och smak kan göras mer eller mindre aflägsen, men som
i alla händelser blir betydligt aflägsen, och som ligger helt fjärran
från våra nuvarande omsorger. Och än mera får man intryck
af denna ovillighetens tankegång, om man läser exempelvis det
konservativa hufvudorganet för i dag på morgonen, däri man
finner uttryckt den meningen, att den kvinnliga rösträtten blir
en fråga, som kommer upp först när den nya valmanskåren hun-
nit att i någon mån assimileras med de uppgifter, som förestå
densamma. Med ett sådant betraktelsesätt har i själfva verket
konservatismen i vårt samhälle fullständigt fria händer att för-
dröja denna reform, införandet af kvinnorna på det politiska fäl-
tet, så länge som helst, under förevändning, att ännu icke denna
assimilationsprocess ägt rum, och man vågar nästan förutsäga,
att den förvändningen kommer att kunna framföras med rätt
mycket eftertryck, ty man kan utgå från att de nya valmännen
komma att icke så alldeles litet förändra sammansättningen af
den del utaf representationen, på hvilken de öfva inflytande, och
de, som se idealet i den nuvarande sammansättningen, komma

alltså att anse denna assimilationsprocess, som man drömmer om, ännu icke på rätt länge ha några utsikter.

Andra Kammaren visade emellertid som den trodde i en tämligen hastig vändning häromnatten sin sympati för den kvinnliga rösträtten, då den biföll regeringens förslag i afseende på taxering af gift kvinnas inkomst, öfver hvilken hon särskildt råder. Jag tror, att det för många, som då röstade med majoriteten, spelade en viss roll, att man ansåg härmed göra en opinionsyttring och ett sympatiuttalande äfven för den kvinnliga rösträtten. Jag vill för min del icke godkänna riktigheten af det resone-manget, men det är en sak för sig. Hvad som härvidlag är af intresse att konstatera är dock, att det i och med detta syntes vara en viss stämning för handen i Andra Kammaren att icke på minsta sätt lägga någon sten i vägen för den kvinnliga rösträttens utsträckning på den punkt, som, om också i minimal grad, berördes af den fråga, hvilken då var före. Och det skulle därför vara besynnerligt och inkonsekvent, om denna kammare här, när frågan om kvinnans rösträtt föreligger i sin renhet och verk-lighet, skulle i det afseendet intaga en fullkomligt afvisande hållning och följa konstitutionsutskottets flertal i dess bestämda ogil-lande af samtliga de yrkanden, som blifvit framförda vid årets riksdag i afseende särskildt på den kvinnliga rösträttens utsträck-ning.

Jag kan också förstå, att man i fjol, då man var angelägen om att bringa ett särskildt förslag fram och vinna majoritet för i båda kamrarna, hvilket, som alla känna, var en synnerligen svår och kräfvande uppgift, som fordrade oändliga konferen-ser mellan dem, som därvid voro mer eller mindre medverkande bakom kulisserna — jag kan förstå, att man då sköt undan allt, som på förhand kunde sägas icke ha utsikt att öfva en sådan samlande verkan, som regeringsförslaget med alla sina tillsatser slutligen visade sig ha i båda kamrarna.

Men ställningen är nu väsentligen annorlunda, sedan fjol-årets Riksdag skapat ett förslag, som är hvilande och sålunda skall komma att föreläggas 1909 års Riksdag, och om hvilket när-mast valmanskåren till Andra Kammaren vid valen i höst kom-mer att säga sitt ja eller sitt nej. Det blir väl då emellertid en fråga, om icke 1908 års Riksdag och dess Andra Kammare i all synnerhet borde ha skyldighet emot valmännen att gifva dem till-fälle icke blott att säga sitt ja eller sitt nej till det hvilande för-slaget, utan äfven att göra ett *val* mellan detta förslag och ett längre gående. Vi ha då icke kunnat finna annat än att det riktigaste och konsekventaste skulle vara, om detta val träffa-des mellan det förslag, som af Riksdagens majoritet kompromiss-vis åstadkommits och här i dessa salar vunnit flertal, och det förslag, som, sedan det för något år tillbaka framkommit, visat sig ha utöfvat i landet en samlande verkan af större och kraf-

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

tigare art, än jag tror något föregående rösträttsförslag gjort, detta förslag, som uppbyggts helt och hållet på den demokratiska principen, som är ett försök att konsekvent genomföra densamma i vår författning, som röjer bort resterna af de företrädesrättigheter, hvilka för närvarande tillkomma förmögenheten, och på samma gång sörjer för att folkviljan genom att Andra Kammaren får en predominerade ställning i själfva författningen skall komma till sin rätt och att Första Kammaren visserligen skall ha en reglerande inverkan, men icke den likställighet, på hvilken den enligt min och mångas öfvertygelse icke kan göra anspråk med fog.

Det är sålunda ur den synpunkten jag tillåtit mig att här tala vid detta tillfälle för det förslag, som af oss i fjol framlades och hvarom vi i år ha förnyat en framställning till Riksdagen. Den isande tystnad, med hvilken svenska folket i våras mottog underrättelsen om att Första och Andra Kammaren till sist blifvit eniga om en kompromiss i rösträttsfrågan, bör dock för hvar och en, som vill lyssna något till folkstämningen, tyda på att det vore väl befogadt, om det vid sidan af riksdagsförslaget till rösträttsfrågans lösning också kunde föreligga ett, om jag så må säga, folkförslag. Det gäller ju icke den frågan, huruvida en allmän folkomröstning skulle ge detta majoritet eller icke, utan den frågan, huruvida de nuvarande censusvalmännen vilja uttala sin sympati för att i demokratisk riktning gå längre, än hvad det nu föreliggande riksdagsförslaget innebär.

Jag kan sålunda, herr talman, icke komma till annat resultat, än att det bör vara för Andra Kammarens demokratiska element i år liksom i fjol, och jag vågar säga mera än i fjol, en bjudande plikt att söka föra fram detta yrkande om en genomförd författningsrevision, hvilket hedersnamn man enligt min uppfattning ingalunda kan gifva det hvilande förslaget. Därför skall jag, herr talman, redan nu be att få nämna, att, då tredje punkten föredrages, jag kommer att yrka bifall till den af mig och mina partikamrater afgifna motionen, som blifvit af konstitutionsutskottet afstyrkt. Och jag gör detta särskildt med påpekande ännu en gång af det svåra missförhållandet i det hvilande förslaget, att detta endast rör *den ena hälften* af nationen; äfven den andra hälften, den hvars intresse för allmänna angelägenheter alltmera manifesterat sig, den hvars krafter för det allmänna och samhällseliga arbetet böra tagas i anspråk och som samhället icke har råd att hålla utanför, äfven denna hälft bör komma med i det förslag, som skall föreläggas valmanskåren till afgörande och pröfning, när den går att bestämma fysionomien af den Andra Kammare, som kommer efter oss här.

Herrar *Larsson* i Västerås, *Leksell*, *Eriksson* i Grängesberg, *Blomberg*, *Lindqvist*, *Lindley*, *Tengdahl*, *Kropp*, *Nilsson* i Malmö,

Persson i Malmö, Rydén, Thorsson och Carlsson i Malmberget inständige häruti.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman, mina herrar! Såväl den förste som den siste ärade talaren har klandrat utskottet därför, att utskottet icke kunnat tillmötesgå de af reservanterna och motionärerna framställda yrkandena. Det är väl i alla fall omöjligt, då det gäller en fråga af sådan beskaffenhet som den föreliggande och då de framställda krafven gå så långt i olika riktningar, att utskottet skulle kunna tillfredsställa alla dessa kraf. Hvad som emellertid har fäst min uppmärksamhet under den nu pågående debatten var ett yttrande af den förste talaren, däri han särskildt ville betona, att frågan om kvinnans rösträtt icke var en modefråga för dagen utan en i högsta grad allvarlig fråga. Den meningen och uppfattningen delar jag med talaren fullständigt, och äfven utskottet har ansett frågan vara af mycket allvarlig beskaffenhet. Därför har utskottet icke heller utan vidare kunnat bifalla motionärernas förslag, och detta så mycket mindre, som motionärerna själfva och deras meningsfränder här i kammaren vid 1906 års riksdag genomdrefvo en Riksdagens skrifvelse till Kungl. Maj:t med begäran om en utredning af frågan om kvinnans rösträtt. Motionärerna och deras meningsfränder ansågo nämligen då, att frågan om kvinnans rösträtt var dels af så allvarlig och dels af så invecklad beskaffenhet, att det icke kunde gå för sig att, så att säga, på rak arm besluta i frågan, utan att det förut erfordrades en allsidig utredning. Riksdagen beslöt äfven 1906 att aflåta en skrifvelse till Kungl. Maj:t just i denna fråga om kvinnans rösträtt, och däri begärde då Riksdagen en allsidig utredning om och i hvilken mån utsträckning af rösträtt vid val till Andra Kammaren borde beredas jämväl åt kvinnor, samt att för Riksdagen skulle framläggas utredningens resultat jämte det förslag, hvartill densamma kunde gifva anledning. Denna utredning har Riksdagen ännu icke kunnat få. Kungl. Maj:t har nämligen icke kunnat medhinna att framlägga ett förslag, fotadt på sådan utredning. Men vi böra dessutom nu komma ihåg, att 1906 års skrifvelse innehöll endast en begäran om utredning, afseende att bereda politisk rösträtt åt kvinnor, men icke något om deras valbarhet. Det står icke med ett ord omnämndt, att utredningen skulle omfatta frågan om kvinnans valbarhet till riksdagen. Nu ha dock motionärerna, som vi alla veta, icke endast påyrkat allmän rösträtt för kvinnan utan också valbarhet för henne i likhet med mannen. Den fråga, som nu på grund af motionärernas förslag föreligger, är alltså af allvarligare beskaffenhet än den fråga, som förelåg vid 1906 års riksdag. Under sådana omständigheter borde väl herrarna icke klandra utskottet därför, att utskottet funnit sig böra handla med försiktighet och besinning. Utskottet har

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*
(Forts.)

icke, då någon utredning från regeringen icke föreligger, kunnat föreslå en sådan anordning, hvarigenom icke blott allmän rösträtt utan också valbarhet skulle tillkomma kvinnan. Jag tror, att frågan är — som den förste talaren också yttrade — af så allvarlig beskaffenhet, att den väl tål att tänka på, och att innan densamma kan bifallas, förslag därom bör komma från Kungl. Maj:t. Beträffande särskildt denna valbarhet till Riksdagen få vi väl ock komma ihåg, att detta är en fråga af mycket ingripande betydelse synnerligast för familjen och hemmet. Det kunde ju då inträffa, att en kvinna, som vore maka och moder, blefve vald till riksdagsledamot och i följd af riksdagsgöromålen nödgades lämna hemmet fyra å fem månader om året. Jag vet nog, att för många sådana synpunkter äro fjäderlätta och ha alls ingen betydelse. Hvar och en får naturligtvis ha sin mening för sig, men frågan torde väl ändå få anses vara af så allvarlig beskaffenhet, att den bör tas i öfvervägande.

Då jag sålunda anser, att utskottet haft goda skäl för sitt afstyrkande af motionen, hemställer jag, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr Pettersson i Södertälje: Herr talman! Det är hufvudsakligen två synpunkter, som gjorts gällande, när man fört fram krafvet på allmän rösträtt för män. Å ena sidan har man åberopat den orättvisa, som ligger däri, att stora grupper af män sakna möjlighet att klaga sin nöd, häfda sina intressen och föra fram sina önskemål genom egna representanter i riksdagen. Å andra sidan har man påvisat den förlust, som det allmänna lider därigenom, att stora grupper af män i saknad af politisk rösträtt icke kunna göra sina särskilda kunskaper, sina särskilda erfarenheter gällande till det allmännas gagn. Det är precis samma synpunkter, som bära upp krafvet på rösträtt för kvinnorna, och så långt ha vi kommit i kampen för detta kraf, att det knappast finnes någon, som nu på allvar ifrågasätter riktigheten af dessa synpunkter och deras tillämplighet i detta fall.

Hvad särskildt orättvisan mot kvinnorna beträffar, har man från kvinnohåll påvisat, att det är två omständigheter, som göra, att denna orättvisa i våra dagar är mera kännbar, än den förut varit. Den ena är industrialiseringen af det ekonomiska lifvet och kvinnans indragande på arbetsmarknaden. Det kan vara svårt att utreda, huru dessa förhållanden uppkommit. Så mycket är dock visst, att man icke kan skylla enbart på kvinnans frihetsbegär och hennes obenägenhet att finna sig tillrätta med hemmets villkor, utan hufvudorsaken lär väl vara, att fabrikerne i allt större utsträckning utföra det arbete, som förut utförts i hemmet, och att i sammanhang härmed fabrikerne tagit en stor mängd kvinnokraft i anspråk. På samma sätt förhåller det sig med affärskontor, ämbetsverk och skolor, och då samhället så-

ledes behöfver kvinnans arbete på åtskilliga områden utom hemmet, är det uppenbart, att kvinnorna på dessa områden ha befogade intressen att göra gällande.

En annan omständighet, som har gjort denna orättvisa allt-mera kännbar, är, att lagstiftningen lagt under sig det ena verksamhetsområdet efter det andra, inom hvilka individerna förut åtnjutit en mer eller mindre fullständig frihet. Det kan i detta afseende vara skäl att som exempel nämna skyddslagstiftningen. Jag vill särskildt erinra om, att för några dagar sedan fingo vi här i kammaren en kungl. proposition på bordet, däri det begärdes Riksdagens utlåtande angående ett förslag till förbud mot kvinnors användande nattetid i vissa industriella företag. Genom denna förordning, hvars goda syfte är höjdt öfver allt tvifvel, skulle det för en mängd kvinnor blifva omöjligt eller åtminstone i hög grad försvåradt att få sitt uppehälle inom vissa industrier, där de hittills haft god arbetsförtjänst. Jag vill naturligtvis icke nu inlåta mig på frågan, i hvad mån denna förordning varit af behofvet påkallad; men hvilken åsikt man än må hafva i den saken, nog måste man medgifva, att det är absurdt, att i en sådan fråga kvinnorna skola vara alldeles uteslutna från talan.

Är det således visst, att det ligger en orättvisa mot kvinnorna i den nuvarande ordningen, så är det väl också säkert, att samhället förlorar åtskilligt på att kvinnornas särskilda erfarenhet, deras särskilda sätt att uppfatta samhällsförhållandena icke får göra sig gällande i lagstiftningen. Äfven i det hänseendet kan det vara skäl att tänka på, hvad kvinnorna skulle kunna uträtta för den sociala lagstiftningen, skollagstiftningen o. s. v. Därmed är dock icke sagdt, att det ej äfven i rent ekonomiska frågor skulle vara af stor betydelse att höra, hvad kvinnorna kunna hafva att säga.

Under fjolåret förordnade Kungl. Maj:t en kvinna att vara ledamot af en kommitté, som hade till uppgift att utarbete förslag till en ny fattigvårdslag. Jag har icke sett ett ord till kritik af den åtgärden, utan man tycks vara ense om att den var fullkomligt befogad. Om nu en kvinna kan vara kompetent att fylla en så ansvarsfull uppgift, ja, om det rent af är behöfligt att få hennes medverkan i detta fall, om det vidare varit behöfligt att begagna sig af kvinnornas arbete i åtskilliga fattigvårdsstyrelser, då är det väl icke mindre lämpligt att låta dem få medverka, då det gäller att utse dem, som skola stifta lagar om dessa förhållanden, ja äfven att låta dem här i riksdagen få vara med om att stifta dessa lagar och bära ansvaret för dem.

Riksdagen har i år för några veckor sedan beslutat att ingå med en skrivelse till Kungl. Maj:t och begära en fullständig revision af lagen angående fosterbarnsvården, en lag som utkom för blott 6 år sedan, men som visat sig nästan oduglig för sitt ändamål. Den utredning, som motionären i ämnet hade åvaga-

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*
(Forts.)

bragt, visade, att lagen varit så godt som ineffektiv; och hvarken inom Första eller Andra Kammaren höjdes en röst till försvar för densamma. Tro herrarna verkligen, att denna lag skulle blifvit så ohjälpligt misslyckad, om kvinnor, förfarna på ifrågasvarande område, hade fått hafva sitt ord med, då lagen utarbetades och antogs?

Jag vill också erinra om, huru vi för ett par år sedan här i kammaren hade en ganska segsliten debatt om den grannliga frågan om ogift moders rätt till anonymitet. Det var två sidor som företrädde i diskussionen; och det är säkert, att båda sidornas talare lifvades af den ädlaste rättskänsla och den uppriktigaste önskan att handla icke blott rätt, utan äfven klokt och hänsynsfullt. Men det kan icke hjälpas, att både diskussionen och det resultat, till hvilket den ledde, gäfvö ett intryck af att man famlade och icke visste hvart man ville komma; och jag är säker på, att det var många med mig, som då tänkte, att kvinnornas medverkan i dylika lagstiftningsfrågor är oundgänglig.

Jag har här tagit allenast några exempel; och de skulle ju kunna mångfaldigas, om man så önskade. Jag tror mig emellertid med stöd af det sagda kunna våga det påståendet, att det är många områden af det arbete, åt hvilket vi ägna oss, där vi känna, att vi måste hafva kvinnorna med i våra rådslag.

Jag har hittills talat hufvudsakligen om de ogifta, så kallade själf försörjande kvinnorna. Men det är klart, att det är minst lika viktigt att få äfven de gifta kvinnorna med oss. Äfven de gifta kvinnorna lida under missförhållanden och orättvisor, hvilka skulle kunna mildras eller hjälpas genom lagstiftningen, men hvilka icke nu kunna komma under öfverläggning här. Möjligen skulle det kunna invändas, att de gifta kvinnorna kunna göra sin röst hörd genom sina målsmän. Men det förhåller sig verkligen så, att där dessa missförhållanden äro tryckande, bero de just på männen; och då är det väl för mycket begärtdt, att männen skulle uppträda såsom hustrurnas målsmän mot sig själfva.

Historien om den kvinnliga rösträttsrörelsen i vårt land visar, att denna fråga ovanligt hastigt mognat för sin lösning. Det går nu ej längre an att med någon tillstymmelse till befo genhet säga, att kvinnorna ej visat intresse för, ej bry sig om denna sak. Föreningen för kvinnans politiska rösträtt bildades år 1902, och endast 2 år därefter, eller år 1904, räknade den 35 lokalafdelningar. För närvarande är det omkring 130 eller 140 lokalafdelningar, som anslutit sig till den stora föreningen. I dessa föreningar, som äro spridda öfver hela riket, arbeta kvinnor af vidt skilda samhällsklasser sida vid sida, landshöfdingskan vid sida af fabriksarbeterskan. Det mest kända lifstecken, som denna förening visat, är väl den stora petitionen i fjol om politisk rösträtt för kvinnor. Den samlade öfver 142,000 namn. Icke så allmänt känd är kanske föreningens verksamhet för

spridande af social upplysning bland kvinnorna, i syfte att göra dessa skickade att utöfva den politiska rösträtt, som Riksdagen redan lofvat dem. Denna verksamhet utöfvas dels genom förlöpande kurser i samhällslära i de större städerna, dels genom studiecirklar och vandringsbibliotek, dels genom spridande af förteckningar öfver litteratur i hithörande ämnen. Det har visat sig, att kvinnorna med verklig entusiasm och i stor utsträckning begagnat sig af dessa bildningsmöjligheter för att dymedels öka sin mognad för den politiska myndigheten.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

När man nu betänker, att det är kvinnor, ej endast af skilda samhällsklasser, utan också af olika politiska åsikter och af vidt skilda religiösa åskådningar, som här enigt samarbeta för ett gemensamt mål; när man betänker, att detta arbete kräfver ganska stora penningeoffer, som till största delen bekostas af personer med minimala inkomster; när man slutligen ger akt på, att det mest kännetecknande för rörelsen är deltagarnes önskan att göra nytta, att gagna det gemensamma fäderneslandet, och en känsla af det ansvar, som följer därmed — — — då kan man icke fränkänna denna rörelse en mogenhet och en vederhäftighet, som vittna om att det är allvar bakom.

Konstitutionsutskottet i år har emellertid icke velat lyssna till de förslag, som i ämnet framställts. Konstitutionsutskottet har till stöd för sitt afstyrkande åberopat samma skäl, som utskottet åberopade i fjol. De äro först och främst det, att frågan om utvidgning af rösträtten för män icke borde fördröjas genom att kombineras med spörsmålet om politisk rösträtt för kvinnor. Ja, detta kunde ju med något spår af fog sägas i fjol, innan Riksdagen fattat ens ett preliminärt beslut i frågan. I fjol kunde man ju möjligen befara, att männens politiska rösträttsfråga skulle fördröjas genom att sammanföras med kvinnornas rösträttsfråga; men nu, sedan Riksdagen antagit såsom hvilande ett förslag angående männens rösträtt, är det svårt att inse, på hvad sätt det skulle blifva mindre möjligt för nästa års Riksdag att definitivt antaga detta hvilande rösträttsförslag, om man i år, parallellt med det förra antog ett rösträttsförslag, hvarigenom kvinnorna tillerkändes rösträtt på samma sätt som männen.

Den andra invändningen, som utskottet har gjort, är den, att Riksdagen begärt en fullständig och allsidig utredning af denna fråga samt framläggande för Riksdagen af det förslag, hvartill utredningen kunde leda, men att någon sådan utredning och något sådant förslag ännu icke framlagts. Ja, hvad det beträffar, hafva vi ju redan fått den statistiska utredningen angående den kvinnliga rösträtten. Redan för några veckor sedan utdelades den här i kammaren. Den utredningen innehåller åtskilliga intressanta saker. Vi få således där veta, att antalet kvinnor öfver 24 år är 1,401,357, att af dessa kvinnor 26,3 %

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

äro ogifta, 58,3 % gifta samt 15,4 % änkor och fränskilda. Vi få vidare veta, att de kommunalt skattskyldiga kvinnorna år 1900 utgjorde 68,550, samt de kommunalt röstberättigade kvinnorna omkring 57,500. Vi få också följande, ej mindre intressanta upplysning: »Öfverallt uppvisa dock kvinnorna väsentligt lägre antal häftande (för oguldna kommunalutskylder) än männen, och särskildt är detta fallet i städerna. Bland männen å landsbygden uppgingo de häftande till 8,0 %, i städerna till 42,9 % och i hela riket till 17,8 %. Sammanställes denna människens öfvervikt öfver kvinnorna med det nyss anförda förhållandet, att de kommunalt röstberättigade kvinnorna äro att söka något lägre på inkomstskalan än männen, måste detta få anses bära vittne om, att det icke är någon gynnsammare ekonomisk ställning, som sätter kvinnorna i stånd att fullgöra dessa sina medborgerliga skyldigheter med större samvetsgrannhet än männen.»

Detta säger den statistiska utredningen. Det förefaller mig, som om sådant skulle vara endast ett ytterligare skäl att omedelbart tilldela kvinnorna politiska rättigheter. Ja, men så är den invecklade juridiska frågan, säger konstitutionsutskottet; och den föregående talaren anspelade också därpå. Därmed kan väl icke förstås annat än en utredning om hvad människens målsmanskap har att betyda. Men det veta vi utan utredning, att i praxis betyder människens målsmanskap människens rätt att förvalta kvinnans egendom samt de befogenheter, som däraf följa; men därtill torde väl icke höra rätt att företräda kvinnan i politiskt afseende. Denna ytterligare utredning skulle väl icke behövas, om man endast ginge så långt som den motion, hvilken herr Staaff m. fl. undertecknat. Däri föreslås, att, om en gift kvinna, som ej vunnit boskillnad, är gift med en man, som, till följd däraf att han råkat i konkurstillstånd eller förklarats omyndig eller mottagit fattigunderstöd eller häftar för honom påförda utskylder till stat eller kommun, icke är röstberättigad, då skall äfven hustrun gå miste om sin rösträtt. Längre kan man väl icke gå i skattande åt hänsynstagandet till människens målsmanskap!

Det förefaller mig därför, som om konstitutionsutskottets invändningar i denna fråga icke skulle vara så synnerligen tungt vägande. Då däremot de skäl, som tala för bifall till den ifrågasvarande motionen och till den af herr af Callerholm m. fl. afgifna reservationen, äro synnerligen kraftiga och icke vare, sig af utskottet eller af någon annan, blifvit vederlagda, skall jag, herr talman, be att få yrka bifall till den af herr Callerholm m. fl. afgifna reservationen.

Häruti instämde herrar *Warburg*, *Söderbergh* i Karlshamn och *Enander*.

Herr Lindhagen: Vid denna punkt vill jag för min del fästa den hufvudsakliga vikten vid frågan om kvinnans rösträtt. Utskottet har gentemot yrkandet, att kvinnan skulle få politisk rösträtt på samma gång som männen, åberopat samma skäl som förra gången. Det ena af dessa skäl är, att utredning skulle saknas. Detta är icke riktigt, ty den utredning, som Riksdagen begärt, föreligger redan i tryck och borgmästare Pettersson i Södertelje har med egen hand visat oss publikationen. Af denna utredning har jag för min del inhämtat, att det finnes en hel del kvinnor i landet, och något mera behöfver jag icke veta för att kunna yrka bifall till förslaget om politisk rösträtt för dem. Men de af herrarne, som vilja veta mera, hafva ett rikt tillfälle att af utredningen få kännedom om en hel del för frågan alldeles oviktiga detaljer.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Det andra skälet är igen det, att saken skulle försinka männens rösträttsfråga. Detta blir emellertid icke fallet, ty om herrarne rösta äfven för kvinnans rösträtt, så försinkar det icke männens rösträtt och om herrarne icke göra det så försinkar det i allt fall icke männens rösträtt. Det hela beror på, om vi vilja saken eller icke. Frågan om männens rösträtt har nu genomgått sitt kritiska stadium, och förslag i detta afseende har af förra Riksdagen förklarats hvilande. Då de flesta af herrarne, såsom jag antager, äro sinnade att rösta för detta förslag äfven vid nästa riksdag, är ju tillfället nu öppet att kunna fritt och oberoende af männens rösträttsfråga bedöma frågan om kvinnornas politiska rösträtt.

Denna senare fråga är för närvarande så aktuel, att jag är alldeles öfvertygad om, att, om regeringen med kraft framfört denna sak, hade den gått igenom. Men beträffande kvinnans rösträtt har man gjort alla möjliga kovändningar i Riksdagen och i det politiska lifvet. Hade man i stället beslutsamt redan från första början hållit rak kurs, styft bidevind, hade frågan icke befunnit sig på det stadium, hvarpå den nu står. Den nuvarande regeringen har i allt fall haft den största anledning att upptaga frågan, och får man döma efter de regeringsprinciper, som excellensen Lindman uttalat sig för att vilja följa, kan man icke nog förundra sig öfver, att han icke lagt in all sin kraft just på denna sak. Man fick en dag i tidningarna läsa ett uttalande af excellensen Lindman om, huru en regering borde handla. Yttrandet fälldes vid Publicistklubbens årsfest och det heter däri, att »regeringen måste vara stark. Den får ej vara för känslig för opinionernas tillfälliga vindkast, utan den måste, förlitande på sig själf, äga förmåga af eget initiativ, egen handlingskraft. Den måste städse ha klart för sig, att hvarje dess handling, hvarje åtgärd kan vara af betydelse, och den får aldrig glömma, att förutseende i tanke och beslutsamhet i handling äro de lefvande krafter, som allena kunna förläna åt rege-

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

ringmakten den ställning, som möjliggör ett fruktbringande arbete för vårt land, hvars välfärd skall vara målet för alla dess sträfvan.

Har jag rätt i detta, fortsätter excellensen Lindman, så bör det ock vara rätt att ej binda regeringens handlingsförmåga genom allt för snäfvå föreskrifter, att ej omkring densamma genom påbud om allt för många formalitetens iakttagande uppresas murar, hvilka först skola genombrytas, innan ett initiativ kan omsättas i ett praktiskt utförande, ty under detta arbete förtages tankens friskhet och ursprunglighet och förbytes i ett af många viljors, många »myndigheters» afslipade, utformade och af kompromisser förbleknade förslag.»

Detta var excellensen Lindmans utlofvade statskonst.

Vill man nu taga reda på hans tankes ursprunglighet i förevarande fråga, så yttrade han till den deputation af kvinnor, som en gång hade företrädde för honom, att han ansåg det alldeles klart och vore fullt medveten om, att denna rörelse, som alltjämt växte, icke längre kunde skjutas undan. Det påginge emellertid en utredning, och han måste först se denna utrednings resultat, innan han kunde bestämma sig. Men, sade han: I kunnen vara förvissade om, att saken skall blifva föremål för den allvarligaste pröfning. Trots dessa uttalanden innehöll den vid förliden riksdag framlagda regeringspropositionen ingenting annat än ett non possumus, vi kunna det icke. Det är synnerligen oklokt, menade excellensen Lindman att nu bevilja kvinnan politisk rösträtt af kompromisshänsyn, af hänsyn till konjunkturerna och allt möjligt, och i trontalet till innevarande års Riksdag sade han ingenting annat än: vi vilja det icke. Det var allt. Jag frågar nu, om denna politik verkligen är ett uttryck för förutseende i tanke och beslutsamhet i handling och om den innefattar i sig någon tankens friskhet och ursprunglighet och om den är fri från af kompromisser förbleknade förslag. Jag vet icke nu, huru regeringen för närvarande ställer sig till denna sak, men jag tager för gifvet, att den med tacksamhet tar emot hvad Riksdagen beviljar. Så bör det emellertid icke vara, utan regeringskonsten består däruti, att regeringen, för att åter tala med herr Lindman, äger förmåga att leda och icke själf ledas. Hade regeringen i detta fall varit den ledande kraften, hade frågan nu stått på en annan punkt. Herr excellensen Lindman har åberopat, att näst föregående regering haft samma uppfattning och sagt ifrån, att det icke vore klokt att nu bevilja kvinnan politisk rösträtt. Jag beklagar detta. Men hvarför skola regeringarna vara så betänksamma i denna vitala fråga och först när de äro bragta i opposition inse, att frågan är värd att föras fram. Nu veta vi emellertid, att regeringen, enligt dess tidigare uttalanden, är sympatiskt stämd för frågan, så att intet parti, som vill stödja regeringen, handlar mot dess önskan

genom att rösta för beviljande af politisk rösträtt åt kvinnorna.

Herrarne se dock således ett nytt exempel på att tala ingenting annat är än silfver. Men att handla såsom man talat, det är någonting mera sällsynt, det är guld. Jag skall taga mig friheten att, när vi komma till Norrlandsfrågan, åberopa samma yttrande af statsminister Lindman och det kompromissande, som han äfven där tillåtit sig i sin regeringsproposition.

Herr Jansson i Djursätra nämnde en annan sak, nämligen, att det här vore fråga äfven om valbarhet för kvinnan. Detta är en alldeles riktig anmärkning. Herr Jansson sade, att Riksdagen i sin skrifvelse icke hade begärt någon utredning om denna valbarhet. Detta är också riktigt. Men det måtte väl icke behövas någon utredning härom. Frågan, huru många kvinnor som möjligen komma att tagas i anspråk vid fyllandet af platser inom representationen och huru många tomrum det med anledning häraf skulle uppstå i hemmen är väl tillräckligt begriplig i och för sig. Jag tror icke att hemlifvet för de fem miljoner invånare, som Sverige har, skulle blifva äfventyradt af de mandat, som kvinnorna möjligtvis komme att få, och kvinnorna lära icke heller komma att taga emot några mandat i de fall, att de icke kunna sköta dem. Detta förstår nog också herr Jansson i Djursätra.

För min del vill jag förklara, att jag är beredd att rösta för det förslag, som framlagts af liberala samlingspartiet, men på samma gång vill jag, i detta sammanhang, tillkännagifva, att jag äfven kommer att yrka bifall till den af mig med flera väckta motionen. Skillnaden mellan vår motion och den socialdemokratiska motionen är i hufvudsak endast den, att vi infogat vårt förslag i det proportionella valsystemet, hvilket icke skett beträffande socialdemokraternas motion med hänsyn till, att valmännen ännu icke sagt sitt sista ord. För min del anser jag, att, i fall man öfver hufvud taget har den uppfattningen, att det blir det proportionella valsystemet, som kommer att läggas till grund för representationsreformen, en radikaliseringsreform, inom ramen af det proportionella valsystemet, just är framtidens aktuella politik. Då man icke kan bestrida, att de proportionella valen i teorien äro rättvisa — om de bli lämpliga vid tillämpningen, veta vi icke alls, så är det mycket större skäl framhålla, att äfven inom den ramen — och i all synnerhet inom de proportionella valens ram — det icke går an att utesluta en mängd medborgare och af allehanda förevändningar söka få fram, att den proportionella valmetod, man vill befrämja, dock skall i mångt och mycket fortfarande vara oproportionell.

På de skäl jag nu anfört vill jag, herr talman, förklara, att jag till att börja med är beredd att rösta för herr Staaffs

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändrade med flere motion och att jag framdeles kommer att rösta för
bestämmelser de yrkanden, som af utskottet uppförts under punkterna 3
i fråga om och 4.
den politiska rösträtten

m. m.
(Forts.)

Med herr Lindhagen förenade sig herrar *Wavrinsky* i Stock-
holm, *Kjellberg*, *Larsson* i Lund, *Thylander*, *Broomé* i Bårslöf,
Karlsson i Fjäl, *Berglund* och *Lundgren*.

Herr Johansson i Jönköping: Herr talman, mina herrar!
Jag skall endast i korthet be att få yrka bifall till den vid be-
tänkandet fogade, af herr af Callerholm med flere afgifna re-
servationen. Sedan Riksdagen i princip godkänt förslaget om
allmän rösträtt för män, synes mig såsom en enkel konsekvens
häraf böra följa, att Riksdagen beslutar att bevilja politisk röst-
rätt jämväl åt kvinnor. Någon giltig grund synes mig icke
finnas, som kan åberopas för en sådan anordning i samhället,
att alla män skola *hafva* och alla kvinnor *sakna* politisk röst-
rätt. Ett beslut, som går ut på bibehållande af ett sådant till-
stånd, får oundgängligen öfver sig prägeln af en viss brutalitet,
ett omotiveradt underkännande af rätten för den ena hälften af
samhällets medlemmar. Man kan icke försvara ett sådant till-
vägagående med att samhällets bästa fordrar en sådan åtgärd.
Ty samhällets bästa är i lika hög grad kvinnornas som männens
bästa, och kvinnorna lära nog vara i stånd att taga vara på
sina intressen lika väl som männen. Efter min mening är det
tvärtom ett samhällsintresse att bevilja rösträtt äfven åt
kvinnorna, och jag är af den öfvertygelsen, att kvinnorna i
lika hög grad som männen äro skickade att bevaka de ange-
lägenheter, som böra bevakas för att samhällets väl skall
främjas.

Det säges nu häremot, att vi böra vänta på utredning, och
särskildt har under debatten påpekats, att då Riksdagen år 1906
begärt en dylik utredning, bör man icke besluta i ärendet, förrän
denna kommit. Härvidlag vill jag dock erinra, att den Riksdag,
som begärde nämnda utredning, också afslog alla då föreliggande
förslag om utvidgning af rösträtten för män. En välvillig tolk-
ning af dessa beslut kan sålunda mycket väl gå ut på, att Riks-
dagen ville hafva båda frågorna, såväl om mannens som om kvin-
nans rösträtt, utredda för att samtidigt kunna fatta beslut rö-
rande desamma. Ett förslag om utvidgning af den politiska
rösträtten för män är nu hvilande, och det synes mig då, som
läget nu vore ett helt annat. Det ena beslutet bör föra det
andra med sig och begäran om utredning bör icke ställas hindrande
i vägen för kvinnornas rösträtt. Hvad önskar man för öfrigt
få veta genom denna utredning? Huru kvinnorna komma att
rösta, kan endast erfarenheten lära oss; huru många kvinnorna
äro, veta vi genom den statistik, som redan föreligger, och vi

hafva också, såsom den föregående talaren påpekade, åtskilligt annat, som hör till denna fråga, redan framlagdt för oss. Jag kan därför icke finna, att i sakens nuvarande läge, och då detta är det sista tillfälle, som erbjudes för att kunna få frågan om rösträtt för såväl män som kvinnor löst på en gång, det finnes några skäl till att vänta på utredning, hvarigenom frågan om kvinnans rösträtt skulle blifva ytterligare uppskjuten.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Då jag för min del, herr talman, anser, att ett afslag på frågan om rösträtt för kvinnor innebär en orättvisa mot kvinnorna och länder till samhällets skada på samma gång det får öfver sig skenet af att vara ett utslag af otillbörligt maktbegär från männens sida, ber jag att få yrka bifall till den af herr af Callerholm med flera afgifna reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Sehlin, Forsberg, Johansson* i Öja, *Ericsson* i Alberga och *Lundström*.

Herr Zetterstrand: Herr talman! Jag har begärt ordet endast för att komma i tillfälle att få till protokollet antecknad, att min uppfattning i denna fråga närmast sammanfaller med den, som tagit sig uttryck i herr Sjöcronas motion, men att jag i frågans nuvarande läge kommer att lämna min röst för herr Staaffs m. fl. motion.

Herr von Geijer: Herr talman, mina herrar! Jag har icke mycket att tillägga till de ord, som yttrades af den ärade talare på skaraborgsbänken, som först uppträdde till försvar för konstitutionsutskottets utlåtande. Jag vill dock säga, att jag liksom han finner det skäl, utskottet här åberopat, nämligen att man icke bör föregripa den utredning, som af 1906 års Riksdag begärdes, hafva allt fog för sig. Hur rädd man än månne vara för att formen skall taga öfverhand öfver det praktiska, finner jag det dock orimligt, att vi, som med några få undantag äro samma personer, som 1906 beslöto skrifvelsen, nu skulle anse, att utredning är helt och hållet obehöfzig.

Det är emellertid en annan omständighet, som den ärade talaren icke vidrörde, som jag nu skall be att med några ord få belysa, nämligen sammanhanget mellan den nu föreliggande frågan och det rösträttsförslag, som i fjol antogs såsom hvilande. Herr Staaff och hans medmotionärer säga härom, att de antaga, att 1907 års beslut sannolikt kommer att fastställas 1909. Ja, det kan hända och jag hoppas detsamma, men ingen kan svara mer än för sig själf och ingen vet, hvilka kombinationer, som kunna inträda på detta område. Att här finnas partier och att här finnas personer, som anse, att på detta område allt är att vinna och intet att förlora, är gifvet. Men det är icke denna synpunkt, som är den viktigaste, utan det är den, att, om vi

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

nu gå ut ifrån att herr Staaffs motion vinner bifall i dag, således nästa år, när vi skola gå att votera om det hvilande rösträttsförslaget, mot hvarandra skola stå Kungl. Maj:ts förslag af 1907 och detta nu föreliggande. Hvad tro herrarne utgången blir? Jo, att Första Kammaren antager det hvilande förslaget, men att Andra Kammaren måste vidhålla sitt beslut af i dag. Då skulle det vara alldeles gifvet, att 1907 års förslag vore alldeles bortsopt. Jag anser således, att antagandet af detta nu förevarande förslag medför en öfverhängande fara för det hvilande rösträttsförslaget.

Hvad beträffar den rent principiella sidan af saken, skulle det ju med denna uppfattning kunna anses vara öfverflödigt att här ingå på någon direkt pröfning af densamma. Dock vill jag framhålla, att det förefallit mig, som om de talare, som uppträdt till försvar för kvinnans rösträtt, endast och allenast tänkt på en sida af saken, rättigheten. Men denna fråga har två sidor. Det är dock äfven en skyldighet för kvinnan, som det här är fråga om, och jag undrar, om icke med fog en viss betänksamhet kan tillrådas, då det gäller en del af mänskligheten, som från dess begynnelse haft hela sin verksamhet riktad på annat håll och på den grund fått helt olika vanor och olika åskådningar. Jag undrar, om det icke kunde vara klokt, att man successivt vande kvinnorna vid det politiska lifvet. Det har länge sagts, och det med rätta, att den kommunalpolitiska verksamheten är en synnerligen god skola för den statspolitiska, och det är framhållet, att svenska Riksdagen visat stor parlamentarisk skicklighet just på den grund att dess medlemmar som oftast gått igenom denna skola. Denna väg skulle jag ock vilja på det bestämdaste här rekommendera, och jag kan med tillfredsställelse konstatera, att svenska Riksdagen på de sista åren mer och mer slagit in på den vägen. Jag vill erinra därom, att de lagar, som ligga till grund för 1907 års rösträttsförslag, lämna kvinnan rösträtt och valbarhet i betydligt större utsträckning än hittills varit fallet. Dessa rättigheter ha ytterligare ökats genom det beslut Riksdagen fattade i onsdags, och en än vidare utsträckning kommer att följa, om, såsom jag hoppas, det förslag blir antaget, som herr Staaff afgifvit i en annan motion, n:o 126, nämligen att den gifta kvinnan i kommunalt afseende alltid skall uppföras med en röst. Genom dylika beslut anser jag, att vi ha riktat in kvinnans politiska verksamhet på rätt väg. Låt henne där förbereda sig, låt henne där utveckla de egenskaper, som jag anser med fullt fog så lämpliga att komma till användning!

Jag sade, att frågan om den kvinnliga rösträtten har två sidor. Rösträtten medför dock icke allenast rättigheter, utan äfven skyldigheter, och jag fruktar nästan, att en gång kvinnorna

skola komma att inse, att det eftersträfvade äpplet här såsom vid ett annat tillfälle växer på ett träd på godt och ondt.

På grund af de anförda skälen skall jag be att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m*

(Forts.)

Herr Lindh i Gäfle: Herr talman, mina herrar! Såvidt jag förstår, har den ärade ledamot af konstitutionsutskottet, som nyss hade ordet, icke rätt i den uppfattningen, att ett bifall till den af herr Staaff m. fl. väckta motionen skulle på sätt han framställde äfventyra det hvilande regeringsförslaget genom att ställa dessa förslag emot hvarandra vid kommande riksdag. Det är ju så, att de hvilande förslagen stå så att säga parallellt och afgöras hvart och ett för sig. Jag tror sålunda, att han icke har rätt i denna sin mening och att däri icke behöfver ligga någon anledning till att skrämma från ett bifall till reservationen.

Den lilla debatt, som hittills förts, har frapperat, kan jag säga, däri genom att talarne velat göra denna fråga mycket stor snarare än, såsom man hittills ofta sökt, kasta ett löjets skimmer öfver densamma. Redan detta är betecknande, och jag vill tillägga också, att det är hedrande för Riksdagen, som har att behandla denna fråga, att den tager den med det allvar den förtjänar. Jag tror, att också kvinnornas eget arbete för frågans lyckliga lösning har kraft och berättigat en sådan behandling från Riksdagens sida. Men det är också en fara, anser jag, att göra frågan så stor, att man tycker, det är rent af nödvändigt att uppskjuta den bara därför. Man säger här: Riksdagen har ej begärt särskild utredning om kvinnans valbarhet, utan endast om rösträtten, vi ha icke fått utredt, om kvinnan med sin ställning i familjelifvet lämpar sig för det politiska lifvet etc. Det är så stora saker, menar man, att Riksdagen icke kan gifva sig till att besluta utan att ha utredning. Ja, men hur? Skall en kommitté utreda, huruvida kvinnan lämpar sig att deltaga i det politiska lifvet och huruvida familjelifvet riskeras genom detta deltagande? Dessa frågor, som i grund och botten, det är jag öfvertygad om, för flertalet äro bestämmande för deras ställning till kvinnornas rösträtt, få vi nog söka hvar och en efter bästa omdöme pröfva och därefter handla. Därmed få vi icke hjälp af några kommittéer och utredningar, utan vi få bjuda till att själfva tänka ut det. Jag tror, att om man icke skjuter undan denna fråga, utan allvarligt söker att tränga in i den, skall man bli mer och mer intresserad af att bringa den till sin lösning, medan den är stor, d. v. s. innan man hunnit på allt sätt mala sönder och kringskära den och göra den till en stridsfråga och en fråga, som till sist löses, såsom så många andra, i trötthet eller i missmod. Vore det icke — medan den är en stor fråga, som har den innebörd, att den kan entusiasmera, ja, gärna också kan reta till kraftigt motstånd — bäst att sätta in sin kraft an-

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

tingen med eller mot och icke anse, att lyckan ligger i att skjuta undan den? Det tycker jag för min del är en mycket dålig väg detta ständiga undanskjutande, och det är icke alltid, långt därifrån, liktydigt med vishet eller betänksamhet.

Kvinnan är på sätt och vis redan inne i det politiska lifvet. Hon har icke politisk rösträtt och icke valbarhet, men har redan hunnit så långt, att från och med detta hvar dag som går kvinnan skall mer och mer intressera sig för det politiska lifvet, och herrarne skola icke kunna tillbakavisa hvarje kvinna uteslutande till hemmet och familjen. Hon skall deltaga i allt fall, till dess hon omsider får denna rösträtt, som är den enda slutliga möjligheten att komma till både inflytande och ansvar.

Det är alldeles riktigt, såsom en ärad landtmannarepresentant sade, att man nog kan tänka sig exempel, då det vore förenadt med både risk och äfventyr för familjelifvet, för det speciella hemmet, om kvinnan skulle så kasta sig in i det politiska lifvet, att hon öfvergäfvade hvad som är hennes första plikter. Men, mina herrar, finnes det någon af oss, som är med här, som icke har jämsides en hel del stora plikter? Finnes det icke otaliga fall, då vid val till Riksdagen män måste afsäga sig erbjudet mandat, därför att de af andra plikter äro förhindrade att mottaga det? Tro Ni, mina herrar, att kvinnan i detta fall såsom regel skulle handla på annat sätt? Tro Ni icke, att äfven för henne, då hon är i en sådan ställning, den första plikten skulle uppfordra henne att afsäga sig ett mandat, som man vill bjuda henne? Men likaväl som bland männens skara finnas många af allmänna angelägenheter intresserade, som äro oförhindrade att ägna sig åt dessa, likaväl skall det finnas många kvinnor, som skola vara i den ställning, att de utan vare sig förlust af tid eller uppoffrande af andra plikter kunna ägna sig åt dessa angelägenheter, och det är dessa kvinnor, som skola tagas i anspråk.

Då man talar om att kvinnan skall ägna sig åt hemmet, bör man också tänka på, att lagstiftningen allt mer och mer omfattar frågor, som röra äfven hemmet. Och kvinnan, hvilken hela uppgift varit att värna om hemmet och vårda det, hon skulle försumma hemmet därför att hon vill deltaga i en lagstiftning, där hon just vill göra sin insats speciellt på de områden, där det gäller hemmet! Skulle männen vara enkom skickade och skapade att åstadkomma dessa lagbestämmelser, som i så många fall drabba äfven hemmet och familjen, och anvisa kvinnorna att därinom sköta endast såsom männen behaga besluta?

Det är rätt många, som säger: Må vara, att den själfförsörjande ogifta kvinnan, som redan har fått visa, att hon måste ägna sig åt arbete utom hemmet, får rösträtt, men förskona åtminstone den gifta kvinnan. Jag vill för min enskilda del säga, att jag alldeles icke skulle anse det vara någon lycklig lösning, långt därifrån, om rösträtt och valbarhet skulle beredas endast

den ogifta kvinnan. Frånsedt de lätt insedda svårigheter, som skulle uppstå, t. ex. då en kvinna, som haft rösträtt, miste densamma i och med inträdet i äktenskap, säger jag, att det är speciellt den gifta kvinnan, som behöfves vid det lagstiftningsarbete, i hvilket kvinnorna skola deltaga. Det är på grund af hennes lifserfarenhet, på grund af hennes mjuka väsen, på grund däraf att hos henne kvinnans egenartade natur mest framträder, som framför allt hon behöfves, om öfver hufvud taget kvinnans väsen skall sätta någon prägel på deltagandet i det politiska lifvet.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Då man talar om att uteslutande hänvisa kvinnan till hemmet, så tänker man till stor del endast på ett ringa fåtal af de ekonomiskt lyckligt lottade. Men tänker man ut tanken, går man till arbetarhustrurna och arbetarkvinnorna och ser, huru de få deltaga i arbete utom hemmet och huru de på alla sätt få bidraga till de ekonomiska möjligheterna, så finner man, att kvinnan i våra dagar sannerligen icke har plats endast vid härden, i det hon många gånger måste till och med mera än mannen träda fram, när det gäller att offra sina krafter på det rena ekonomiska arbetet för tillvaron.

Det är nog också så, att, om kvinnan uttrycker en önskan och känner en längtan att få ägna sina krafter äfven åt det politiska lifvet, men hon i detta afseende tillbakavisas och får höra, att hennes plats är i hemmet, hon skall känna det ännu svårare än hon hittills gjort, att hon icke blir sidoställd med mannen, att hon blir satt undan, låt vara under de artigaste och mest hedrande former. Hon sättes dock icke i paritet med mannen i arbetsduglighet och kraft. Hon skall känna detta så, att det, enligt mitt förmenande, skall hafva en skadligare inverkan på hemlifvet, än om vi åt våra dagars kvinnor, i den mån de själfva önskade det, beredde tillfälle att deltaga i det politiska lifvet.

Försöken I icke litet hvar, mina herrar, att gifva Edra döttrar den bästa möjliga uppfostran, att rikta dem på alla möjliga områden? Tron I sedan, att, om I sägen åt denna kvinna, att hennes plats uteslutande är antingen såsom sällskapsdam eller i köket, I kunnen hålla henne kvar på denna plats? Tron I, att hon där känner sig lycklig och tillfredsställd, om I hafven väckt hennes kunskapsbegär och på samma gång hennes begär att hjälpa, värna och deltaga på alla möjliga områden? Nej, tvärtom, I tvingen henne att utfylla den tomma tiden och tillbakahålla sina bästa sträfanden genom att kasta dem på en massa småsaker och onyttigheter.

Hur jag ser saken, får jag verkligen säga, att tänka vi tillräckligt högt om kvinnan och tro, att det finnes allvar i hennes sträfvan, så vore det lyckligast, om vi också sökte tillmötesgå de önsknigar och de sträfanden, på hvilka hon nu så allvarligt söker inrikta sig själf.

Ang ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.

(Forts.)

Vi måste också erkänna, att det är ett verkligt hedrande allvar, med hvilket kvinnan söker själf göra sig mogen för detta värf. Vi hafva hört talas om dessa sociala kurser, som hafva anordnats under de senaste åren. En stad, icke större än Gäfle, har haft en dylik kurs, besökt af 300 kvinnor. Och det är icke nog med detta, dessa tre hundra kvinnor hafva besökt hvar och en af föreläsningarna, det må hafva varit ganska hårdsmälta ämnen, om proportionalismen, om Sveriges statsskick eller dylikt. De hafva fulltaligt besökt dem med tillbakasättande af annat och längtat efter dessa föreläsningar. Jag betvivlar, att en sådan kurs, anordnad för män, skulle fått lika stor anslutning. Detta visar dock, om man aktar på det, att det ligger fullt allvar bakom rörelsen, som hittills också varit både vacker och värdig. Om den hädanefter ledes in på andra vägar, skall kvinnan därför icke ensam bära skulden.

Man säger än, att kvinnan icke är mogen, och än, att tiden icke är mogen för denna frågas lösning. Jag tror för min del, att löses den icke snart, skall det visa sig, att den, som icke är mogen, det är mannen.

Jag anhåller att få yrka bifall till reservationen.

Häruti instämde herrar *Starbäck*, *Sandin* i Grums, *Eriksson* i Rödsta och *Anderson* i Baggböle.

Herr Kjellén: Det är mer än vanligt frestande, herr talman, för en motståndare till reformen att krypa omkring denna fråga som katten kring het gröt. Jag förbiser icke, att den metoden är betydligt mera både bekväm och behaglig.

Då jag emellertid nu öppet tillkännagifver mig såsom en motståndare till den ifrågasatta reformen, och detta icke blott af opportunitetsskäl, så är det främst därför, att jag anser, att den utredning, som i frågan förebragts från ena sidan, förtjänar åtminstone några grundlinjer till ett svar i form af positiv utredning äfven från andra sidan.

Det har blifvit en ledande tanke i agitationen för den kvinnliga rösträtten — en tanke, som nyss visade sig hafva fått ett synnerligen starkt eko i Jönköping — att de manliga motståndarne till reformen skulle stå i ställningen af gäldenärer, som vilja undanhålla kvinnan en rätt och staten ett godt. Det är dessa två synpunkter som bilda motiven: den subjektiva, att det gäller rättigheter för en hel medborgareklass, och den objektiva, att det gäller ett statens intresse. Jag skall försöka belysa dessa bägge synpunkter med några anmärkningar och göra det med det allvar, som denna ytterligt viktiga och svåra fråga förtjänar.

I det förra afseendet skall jag be att få anknyta en anmärkning till reformens geografiska utbredning i samtiden. Hvar

finnes den genomförd? I fyra stater i den amerikanska vilda västern, i Australiens Union och särskilda statbildningar samt nu senast i Finland. Är det något gemensamt för dessa samhällen, som möjligen kan hafva samband med frågan, hvarför just de inbjudit kvinnorna att deltaga i det politiska lifvet? Jag vill nu icke tala om det — eljest för föregångsländer betänkliga — i att alla dessa länder synas ligga så att säga på kulturens periferi. Jag vill icke heller fästa mig vid det förhållandet, att de alla äro glest bebyggda, delvis rena nybyggarländer. Det är en annan sak, som är för dem gemensam. *De hafva icke lagstadgad värnplikt.* Jag undantager då Finland, hvars förhållanden äro så egenartade, att man väl näppeligen på något håll vill bygga sin slutsats enbart därpå. Intet af de andra länder, i hvilka man gett kvinnorna en plats i det politiska lifvet, har på männen lagt den extra bördan af värnplikten. I England är, såsom bekant, agitationen synnerligen våldsamt; därifrån har rörelsen utgått, och icke heller England känner den allmänna värnplikten. Det är också påpekadt t. ex. af *Bornhak* i hans allmänna statslära af 1896, att den kvinnliga rösträtten synes göra sig gällande i länder utan allmän värnplikt. Här hafva vi således ett yttre samband, och det är icke heller svårt att se, att det är grundadt på inre förhållanden.

Man grundar kvinnans rätt till deltagande i det politiska lifvet på hennes medborgarskap i samhället. Därpå svaras: medborgarskapet i kulturländer af sådan typ som vårt kräfver icke blott indirekt utan äfven direkt uppoffring för statsändamålet. Männen få sålunda hos oss vidkännas en sådan direkt uppoffring genom värnplikten, som från den tid, de hafva att använda för sin utveckling i privata syften, undantager en icke oväsentlig del för statens ändamål. Man talar om kvinnans »värnplikt i hemmen»; man bör icke förbise, att den motsvaras af mannens värnplikt i hemmen och rimligtvis icke kan uppväga den extra värnplikt, som åligger männen utanför hemmen. Man skulle kunna tänka sig en sådan extra kvinnlig värnplikt — och det är väl icke alldeles uteslutet, att det kunde blifva praktisk politik däraf —, om man nämligen för de unga kvinnorna under utvecklingstiden undantog en viss tid för sjukvård, fattigvård eller något annat allmännyttigt syfte, som icke direkt tjänar deras privata intressen. Då först, mina herrar, vore det jämlikhet mellan mannen och kvinnan ur det allmännas synpunkt. Då först kunde man tala om, att den kvinnliga rösträtten afsåge jämlikhet mellan könen. Men innan en sådan extra börda för samhällsändamålets skull påhvilas alla kvinnor, är här icke fråga om jämlikhet, utan om att privilegiera den ena delen af folket med likhet i medborgerliga rättigheter utan motsvarande likhet i medborgerliga skyldigheter.

Detta om den subjektiva rätten. Men, säger man, det gag-

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

nar staten, och därför må vi slå till. Jag skall då försöka se saken från denna synpunkt.

Den europeiska mänskligheten har en gång lefvat under ett helt annat statsbegrepp än det nuvarande. Det var under den gamla grekiska och romerska tiden. Då kändes staten såsom en herre af helt annat slag än nu. Staten var en makt, som icke visste af några gränser gentemot det privata lifvet. Det är sant och har nyligen särskildt framhållits inom statsvetenskapen, att man gått till öfverdrift, då man trott individerna såsom sådana sakna alla rättigheter i det gamla grekiska samhället; men så mycket står alltid kvar, att staten principiellt icke kände några gränser, och att den själf satte de gränser som funnos. Staten var sålunda herre äfven öfver samvetena och öfver hemmen. I Sparta t. ex. grep ju, som bekant, staten in i familjelifvet och tog det späda barnet från modern för att öfverlämna det till statens uppfostran.

Denna tid är nu förbi, och statsbegreppet har undergått många förvandlingar sedan dess. Det hade under 1800-talet magrat af till den ringa roll, som det spelade under den liberala världsåskådningen, då till och med näringslifvet var lösjordt från statsomsorgerna. Nu har åter kommit en tid, då statsbegreppet svällt ut inpå privatintressena. Men ur alla tidens arbete sedan forntiden har framgått det resultat, att det måste finnas en rågång kring det privata lifvet, hvilken staten icke får gå öfver — det vill säga likasom ett laga skifte inom samhällslifvet mellan en sfär, där staten är förhärskande, och en sfär, som är fridlyst för statens ingripande.

Således hafva vi frigjort vårt andliga lif från statens förmynderskap och likaledes vårt familjelif, vårt hemlif. Vi skatta det som en kulturens eröfring af omistlig art, att vår individualitet får äga en höjd och en vrå, hvarest den får utveckla sig, skyddad för den allmänna statsmaktens ingripande.

Det är på detta fridlysta område, som enligt min uppfattning det specifikt kvinnliga arbetet utföres, det arbete, som endast kvinnan är skickad att rätt utföra — hemmets hushållning, uppbärande af familjeandan och af alla dessa tusen omsorger, som mer än något annat på jorden hjälpa mannen att bära lifvets börda.

Jag menar, att detta område är i sig själf utan intresse för staten och bör så vara. Jag erkänner den utmärkta skicklighet, hvarmed föregående talare ville urgöra ett statens herravälde äfven på hemmets område; men jag tror dock, att han måste gifva mig rätt däri, att det finnes en gräns, som är fullt berättigad och som vi icke vilja mista, samt att den sammanfaller med det intimt kvinnliga, som vi icke heller vilja mista. Det är detta, som gör, att tyska statslärare bruka tillerkänna staten ett *manligt* väsen.

Men vill man nu med statslifvet införlifva hela det element, som har sitt speciella väsen i hemmet, så innebär det i praktiken och konsekvensen att *utlämna detta område åt staten* och därmed i viss mån förspilla vår långsamt gjorda eröfring åt den berättigade individualiteten. Jag anser, att staten bör stanna utanför, å det manliga arbetets område, ty där gäller det, om icke annat, så alltid en inverkan på den ekonomiska produktionen. Äfven det blygsammaste manliga arbete har ett ekonomiskt och socialt värde, som gör det till föremål för statens intressen. Men jag fruktar, att statens ingripande på den *omedelbara produktion af människolycka*, som kvinnan utför i hemmen, skulle på det allvarligaste skada denna produktion.

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

Emot den föregående ärade talarens anmärkningar i denna riktning skall jag för öfrigt endast göra en enda praktisk erinran. Det hette ju förr, att inom äktenskapet de tu skulle vara *ett*. Nu är det ju bekant, att ingenting har sådan förmåga att söndra människor som de politiska intressena, och det är alltså en särskild risk, som man här löper, om man skall införa detta söndrande element i hemmen. Man må akta sig, att det icke går med de tu så, som man sade om tillståndet i det gamla Polen före dess första delning: »där det finnes två polackar, där finnes det *tre* olika meningar!»

Denna anmärkning gäller, såsom jag förutskickade, det *specifikt kvinnliga arbetet*, alltså kvinnans husmoderliga kall. Man har rätt att skjuta detta i förgrunden, ty i vårt land finnas dock af 1,400,000 kvinnor öfver 25 år nära 800,000 eller omkring 60 % gifta. Detta är ändå såsom allbekant med vår låga äktenskaplighet en ringa procent, som vi hoppas kunna höja. Men när vi nu se ut öfver den procent, som representerar de återstående, då finna vi omkring 30 procent ogifta, som anses vara i mera egentlig mening själf försörjande kvinnor, och då faller naturligtvis det föregående resonemanget bort. Då komma vi in på en sida af problemet, som måste ses ur helt andra synpunkter, och då är det gifvet, att det är mycket lättare att ur statens synpunkt motivera reformen än det var på det föregående hufvudfältet.

Här kvarstår emellertid det psykiska momentet. Man har användt detta såsom ett nytt vapen för reformen, i det man sagt, att de *specifikt kvinnliga egenskaperna* — som ju måste förutsättas äfven hos de själf försörjande — skulle vara staten till nytta. Jag skall icke ingå närmare på detta intressanta ämne, men vill endast påpeka, att det icke är för staten i allmänhet utan för den *svenska* staten, som vi lagstifta. Då vill jag framställa ett spörsmål, som ligger så nära, att ingen, såvidt jag vet, har kommit på det! Jag vill fråga: är det verkligen mera af *kvinnliga egenskaper*, som vår svenska stat har visat sig behöfva? Har vår senaste historia visat, att vi lidit af

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

ett överskott utaf de speciellt manliga dygderna, kraft och beslutsamhet, klok beräkning och eftertänksamhet och hvad man vill räkna dit? Hafva vi haft för mycket mandom, mod och morske män? Är det mera eftergifvenhet, som den svenska staten i vår tid speciellt behöfver? Jag behöfver kanske icke svara direkt; jag skall blott försöka belysa frågan från djupare statistisk synpunkt.

Man plägar inom ett folk räkna trenne hufvudgrupper af åldersklasser: en ungdomsklass under 15 år, en medelklass mellan 15 och 50 år och en högre åldersklass öfver 50 år. Det normala är, att medelåldern upptager hälften af ett folk, barnåldern en tredjedel och gubbåldern en sjättedel. Vår statistik visar äfven här ett abnormt förhållande. Under den senaste mansåldern har nämligen förhållandet hos oss förskjutits därhän, att gubbåldern har stigit från en sjättedel till en femtedel i procentuellt afseende, det vill säga att endast 47 % af vårt folk tillhöra den kraftiga åldern, medan 20½ % i stället för 16 å 17 % tillhöra gubbåldern. Detta låter ju icke mycket, men det betyder mer än det låter — detta att, såsom *Sundbärg* uttrycker sig, »en alldeles oproportionerligt talrik befolkning inom de högsta åldrarna» finnes i vår svenska stat. I dessa åldrar äro ju alla män röstberättigade; jag har åtminstone icke hört talas om någon pensionsålder för valmän. Vi hafva alltså abnormt mycket gubbar här inom statslifvet. Är det då för oss i denna situation lämpligt att vi *dessutom insläppa kvinnorna*? Jag tror, att hvad den svenska staten för sina behof kräfver, är icke mera kvinnor, utan mera *män!*

När detta svaghetstecken i den svenska folkorganismen försvunnit och normala förhållanden blifvit återställda, när vår stat således kan tala med mera manlig stämma utåt och inåt, och när kvinnorna åtagit sig beväringstjänst i direkta samhällsintressen — då först finner jag förutsättningarna gifna för en verklig diskussion hos oss i denna fråga, på jämlikhetens, den individuella rättens och statsintressets grunder.

Därmed måste naturligtvis från min synpunkt saken vara afgjord, så att man icke behöfver taga till de skäl, som utskottet här anvisat, hvilka jag för öfrigt också tillerkänner full faktisk verklighet och giltighet.

Men nu kommer jag till ett men. Det gäller en viktig synpunkt, som jag hittills lämnat utanför. Jag har hittills pröfvat saken ur den synpunkten, att Riksdagen är ett *statsorgan*. Men Riksdagen är icke endast eller ens i främsta rummet ett statens organ, utan den är också en *intresserepresentation*, ett språkrör för önskemål, som hysas inom samhällets hufvudgrupper. Här hafva vi ett fält, där det kvinnliga krafvet utan tvifvel skall visa sig mera berättigadt. Här kan jag icke undgå att finna, att det icke är bra som det är. Om det kvinnliga elementet icke

nu bör hos oss beredas ökad plats inom statslifvet, så synes det mig dock vara fullt berättigadt, att det får göra sig hördt på något officiellt sätt, så att de specifikt kvinnliga önskemålen genom ett ordentligt organ komma till kännedom för dem, som hafva direkt med statslifvet att göra.

Detta synes mig icke blott i sig själfvt vara berättigadt, utan dessutom motiveradt af tvenne speciella skäl. Dels är det ett statsintresse, att icke en motsats mellan könen skall yttermera förmörka den stridens och upplösningens valplats, som vårt samhälle nu företer, och dels skulle det vara en skyldig gärd af aktning för den beundransvärda energi och det i allo värdiga sätt, som hittills utmärkt vår kvinnliga rösträttsrörelse i motsats mot vissa andra länders.

Huru detta skall ske, huru man skall kunna tillgodogöra statsändamålet denna energi och tillföra lagstiftaren säkra vilt-nesmål om det kvinnliga Sveriges önskningsar, är naturligtvis för tidigt att tala om. Jag hoppas, att det icke skall missförstås såsom om jag skulle vilja försöka angifva hela lösningen, om jag sätter i fråga, huruvida icke kvinnan borde vara berättigad till säte i *kyrkans* representation, kyrkomötet. Däraf uppkomme åtminstone ingen särskild olägenhet, men stora fördelar vunnas. Det vore en uppgift, som ligger inom kvinnans naturliga områden. Där skulle hennes goda egenskaper direkt tillgodogöras i det allmän- nas tjänst. Kunde så kyrkomötets befogenhet utvidgas på det sedliga området, kunde man kanske finna en medverkan på detta fält ännu mera befogad.

Ja, mina herrar, det har icke varit min mening att i sin helhet upptaga till bemötande den utredning, som förebragts å den andra sidan. Men jag har dock ansett något böra sägas i denna fråga, som jag tror vara den mest ödesdigra, hvilken någonsin legat på Riksdagens bord, därför att den är den mest oberäkneliga. Kanske har jag också kunnat visa, att det ännu återstår åtskilligt af den normala utredning, på hvilken en lag bör byggas. Tre synpunkter hafva för mig härvid varit bestämmande: känslan för rättfärdighet, aktningen för den svenska kvinnan och omsorgen om det svenska fäderneslandet, och det är ur dessa tre synpunkter, som jag nu, herr talman, yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Beckman i Djursholm: Herr talman, mina herrar! Det är en intressant sak, att under den diskussion, som hittills ägt rum, såvidt jag funnit, endast en enda stämma, nämligen den siste talarens, höjt sig för att alldeles bestrida de grunder, på hvilka vi anhängare af kvinnans rösträtt påyrkat dess införande i vårt statskicks. Han har emellertid ej blott velat bestrida den något mera omtvistbara rättsgrundsatsen utan äfven statslifvets kraf.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

Han har således först påstått, att kvinnan icke bör kunna framställa fordran på fulla medborgerliga rättigheter, förr än för henne införts ett slags beväringsskyldighet. Han har till stöd härför hänvisat till att de utländska stater, hvilka infört rösträtt och valbarhet för kvinnor, endast äro sådana som t. ex. vissa af Australiens stater, hvilka alla därutinnan äro hvarandra lika, att de sakna allmän värnplikt.

Men mina herrar, är icke detta en alldeles för *mekanisk* uppfattning? Det är naturligtvis bra lätt att på detta sätt konstruera upp vissa gränser, vissa förutsättningar, samt säga, att det icke kan med fog framställas kraf på fulla medborgerliga rättigheter för kvinnan, därför att hon icke är alldeles lika skapad som mannen! Herr Kjellén antyde för öfrigt själf en möjlighet att verkligen få ett slags värnplikt för kvinnan, om det nämligen föreskrefves, att hon skulle tjänstgöra t. ex. vid sjukvård eller barnavård.

Men vi, som hysa den uppfattningen, att den andra synpunkten — nämligen att statslifvets kraf fordrar kvinnans inträde i fulla medborgerliga rättigheter — är af största betydelse och i och för sig tillräcklig, vi anse naturligtvis, att denna synpunkt bör gälla mera än dylika uppkonstruerade betänkligheter.

Nu anser herr Kjellén emellertid, att icke heller statslivet skulle hafva något behof af kvinnans inträde i det politiska lifvet. Men har icke den ene talaren efter den andra här visat, att så tvärtom är i hög grad förhållandet? Vi behöfva henne. Herr Kjellén frågade, om vi icke här i kammaren behöfde mera »mandom, mod och morske män»? Jo visst! Men vi behöfva också kvinnan.

Låt oss få mera manlighet, mera kraft i handling bland männen, men låt oss också få de egenskaper som äro kvinnans, hon som, såsom man framhållit, på ett alldeles särskildt sätt är initierad i just de särskilda företeelser, som i närvarande stund hela vårt statslif börjar att taga under sitt hägn. Jag menar därmed de sociala frågorna. I samma mån som politiken måste, hvilket parti vi än tillhöra, blifva mer och mer socialreformatorisk politik, i samma mån är det också tydligt, att kvinnans plats är henne där anvisad. Man har redan påpekat, att hon i fattigvården och för öfrigt hvar som helst eljest hon haft tillfälle att verka, inlagt stora förtjänster. Att hon har energi, det har den siste talaren erkänt. Att hon har klarsynthet, det har han, såvidt jag förstod, också erkänt. Det bevisar också det sätt, hvarpå hon sörjer för sin själfuppföstran och sin organisation ej minst i afseende på den fråga, som vi här i dag behandla. Ja, det finnes, såsom särskildt den ärade talaren från Södertelje påpekade, *många* sociala områden, där kvinnan redan haft tillfälle att visa hvad hon duger till. Och det bör ligga i öppen dag för enhver, synes det mig, att det vore en lycka, om hon

finge i det politiska, liksom redan i det kommunala och enskilda lifvet, biträda vid fyllande af de uppgifter, som det utvecklade socialreformatoriska krafvet med nödvändighet medför.

Jag kan icke inlåta mig på alla de uttalanden, som den siste ärade talaren gjorde, och jag förmodar, att de komma att upptagas till bemötande af andra. Det var ju vänligt af honom, att han ansåg, att kvinnan i allt fall vore lämplig att få en plats i kyrkomötet! Men i öfrigt syntes han vilja, utan att kunna förebbringa någon verklig motbevisning, helt och hållet underkänna, hvad man hittills från anhängarna af kvinnornas rösträttsreform sökt med klara skäl ådagalägga. Det är nämligen icke så att han skulle ha lyckats genom sina mycket väl funna sammanställningar och slagord utbevisa hvad som är ett faktum, d. v. s. att kvinnan pröfvats vara så duglig på vissa områden, som statslifvet — huru mycket talaren än där uppritar »rågångar och laga skiften» — drager inom sin sfär, visat sig så duglig, säger jag, att det blifvit ett verkligt statsbehof att bereda henne tillfälle att deltaga i statslifvet genom val af nationens representanter äfvensom genom att själf — i de undantagsfall, då detta kan komma ifråga — inträda i riksförsamlingen.

Jag vill ytterligare erinra om en sak. Den förste talaren, som förde utskottets talan, påpekade, att det skulle vara mycket obekvämt för familjen, om understundom särskildt modern eller makan skulle kallas till en plats i representationen. Men han glömde påpeka, att i det förslag, som framlagts af herr Staaff m. fl. motionärer, uttryckligen förklaras, att kvinnan i olikhet mot mannen — ty *vi* hålla icke så mycket på yttre, mekanisk likställighet — skulle äga rätt att, när helst hon så önskade, afsäga sig riksdagsmannauppdraget.

Den siste ärade talaren sade, att detta vore en ödesdiger fråga, den mest ödesdiga kanske, som kommit upp i svensk politik. Det är ju naturligt, att vi, som anse, att det skulle vara en olycka, om kvinnan icke bereddes politisk rösträtt, också anse frågan ödesdiger, men i motsatt riktning, d. v. s. om den nu icke vinner sin lösning. Och *ett* skäl, hvarför vi anse, att dess fall skulle komma att utöfva ett synnerligen förryckande inflytande på statslifvet, är, att man då skulle gå miste om den fördelen, som man eljest hoppats vinna af det nu preliminärt antagna rösträttsförslaget, att nämligen från arbetet med samhällsmaskineriets mekanism kunna lösgöra krafter, som nu onödigtvis slitas upp på detta arbete. Jag har varit motståndare till och kan icke på något sätt glädja mig öfver den rösträttsreform, som förra året förklarades hvilande. Men ett försonande drag däri, trots dess proportionella valsätt, är, att det skulle kunna medföra den fördelen, att nationen kunde ägna sina krafter åt andra samhällsuppgifter än samhällsmekanismens organisation. Ett annat försonande drag är, att man därigenom skulle i riks-

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

församlingen vinna en afspeglings af samhället — åtminstone är det detta drag, som alltid framhållits af förslaget anhängare. Men, mina herrar, en afspeglings af endast halfva nationen skulle väl dock blifva — hur skall jag säga? — bra half. Redan detta innebär en brist, som enligt min uppfattning medför våda för samhället. Härtill kommer, att naturligtvis de utestängda icke på något sätt skulle låta sig därmed nöja. Det är alldeles tydligt, att kvinnorna redan ha ådagalagt en sådan seg energi i sitt arbete för rösträttsfrågan, att man tryggt kan påstå, att de icke komma att ge sig förr än de vunnit sitt mål. Rösträttsstriderna, som måhända, hvad männen beträffar, för tillfället kunna anses afslutade, skulle åter uppblomma och ytterligare framflyttas i tiden. De skulle dessutom få en ny karaktär, icke längre vara en kamp emellan olika ekonomiskt situerade klasser, icke en klasskamp sålunda, utan en strid könen emellan. Och detta kan djupare än något annat på ett vådligt och olyckligt sätt ingripa i samhällsutvecklingen.

Just från det håll, där man erhöll uppdraget att föranstalta om den utredning, hvarom här i dag så mycket talats, från regeringen således, har i den kungl. propositionen, som framlades förra året, det vitsord lämnats, att kvinnans rösträttskraft är berättigadt. Ja, där uttalades, att denna rösträtt sannolikt »inom en icke aflägsen framtid» skall komma att genomföras. Hvad menades med »en icke aflägsen framtid»? Det kan vara svårt att veta. Men tydligt är, att frågan kommer att uppskjutas ett eller annat *tiotal* år, om man, såsom det nu heter, först vill vinna erfarenhet om huru de nya manliga väljaremassorna komma att uppfatta sin betydelsefulla kallelse. Ett så långt uppskof skall enligt min tanke medföra väsentliga vådor för en lugn utveckling af vårt samhällslif.

En ärad talare, herr von Geijer, yttrade, att formella svårigheter skulle yppa sig att genomföra det nu hvilande rösträttsförslaget, i händelse man antog herr Staauffs m. fl. förslag om den kvinnliga rösträtten. Det har redan af en talare på Gäflebänken påpekats, att detta påstående måste bero på någon missuppfattning. Men för att aflägsna *hvarje* farhåga för en dylik konsekvens af ett bifall till det Staaffska förslaget tillåter jag mig att ytterligare understryka denna sak. Man kan mycket väl antaga det nu föreliggande rösträttsförslaget *jämte* det redan hvilande. De ställas så att säga på parallell linie. Det ena utsluter icke det andra. Om båda förklarats hvilande, kan man sedan rösta om hvar och ett, utan att det ena eller andra förslaget därigenom äfventyras.

Det är, herr talman, enligt min tanke en stor försummelse, som begås, i fall man nu, då det gynnsamma ögonblicket är inne, underlåter att begagna detsamma. Det är sant, att utredningen icke föreligger alldeles i den form, som en eller annan

tänkt sig. Men det finnes dock en statistisk utredning och det är väl den, som är den väsentligaste. Ty den juridiskt formella utredningen lär väl icke vara så svår att åstadkomma. Jag får erkänna, att jag tillhörde dem, som yrkade på utredning af frågan förra gången den var före. Men jag gjorde det icke därför, att jag ansåg en utredning i och för sig behöflig. Jag ville blott slå ett vapen ur min motståndares hand. Om icke en sådan utredning, när den af en del af Riksdagens ledamöter påyrkats, blefve gjord, skulle man alltid använda denna omständighet såsom ett medel att förhåla saken. Ty utredningar pläga användas att »kapsla in», om jag så får säga, frågor och låta dem ligga där och dö eller åtminstone slumra tills vidare. Nu föreligger emellertid det väsentliga af den utredning, som *kan* lämnas. Det andra är blott förmodanden. Man kan ju icke beräkna, huru kvinnan kommer att begagna sin rösträtt. Man kan icke annat än på erfarenhetens väg utröna, huru hennes ingripande i det politiska lifvet kommer att verka. Man kan endast sluta sig därtill på sannolikhetsgrunder, med ledning af hennes egenskaper såsom kvinna och på det sätt, hvarpå hon hittills uppträdt på de områden i samhällslifvet, där hon haft tillfälle att verka. Något skäl således att på grund af bristande utredning uppskjuta frågan kan jag icke finna.

Att det skulle vålla en oerhörd misstämning inom kvinnornas krets, om äfven denna kammare skulle afslå yrkandet om kvinnans rösträtt och valbarhet, ligger i sakens natur. Att denna misstämning, i stället för att lamslå henne, skall sporra henne till ytterligare ansträngningar, lär väl vara visst. Det kommer således att bli ny strid — en strid, som måhända skall antaga helt annan karaktär än den mycket prisade, värdiga och vackra kamp, som hittills förts för kvinnornas rösträtt. Det är åtminstone en möjlighet, som icke är alldeles otänkbar. Men härmed må vara huru som helst, säkert är, att strid blir det. Och det ligger i sakens natur, att den striden måste i många afseenden hindra den arbetsro och den samling till samhällsfrid, hvarom man nu talar så mycket, hindra folkets och representationens krafter att användas på andra politiska uppgifter. Ty rösträttsfrågan är ju blott medel icke mål.

Jag tillåter mig, herr talman, att upprepa såsom min öfvertygelse, att en försummelse att nu taga det gynnsamma tillfället i akt skall lända till stor skada för vårt land, men att ett bifall till det föreliggande förslaget, skulle främja lösningen af en fråga, som det är af yttersta vikt att *snart* lösa. Kvinnans rösträtt skall bereda vårt statslif ökad kraft och aflägsna många orsaker till misshälligheter.

Jag tillåter mig på denna grund, herr talman, att yrka bifall till herr Staaffs m. fl. motion.

Herrar *Byström* och *Larsson* i Säby instämde häruti.

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Herr Eriksson i Grängesberg: Herr talman, mina herrar! Jag har förut i dag instämt i det anförande, som hölls af herr Branting, och min ståndpunkt i denna fråga torde således vara känd. Jag har ändock, då jag är en varm, entusiastisk anhängare af kvinnans politiska rösträtt, icke ansett mig kunna underlåta att vid detta tillfälle yttra ett par ord.

Jag kan naturligtvis icke, såsom den enkla man jag är, följa dessa vidlyftiga spekulationer i statskonst, som här framförts af en vetenskapsman och statsrättslär, utan jag får gifvetvis se frågan sådan som jag och andra enkla människor kunna se den. Och då vill jag säga, att för mig är denna fråga en rättfärdighetsfråga, en fråga, som måste lösas, just därför att den är rättfärdig.

Samma spekulationer, samma vetenskapliga bevis, som nu åberopats, ha ju framförts redan förut, då det gällde utsträckning af rösträtten till de manliga väljare, som nu stå under strecket, men som det hvilande rösträttsförslaget skulle gifva medborgarrätt. Man har ju sökt bevisa, att rösträtt icke är någon rättighet, som en medborgare såsom sådan har, utan det är endast en rätt, som det från samhällets synpunkt kan vara lämpligt att tilldela större eller mindre grupper af dess medlemmar. Samma bevisföring gör sig äfven nu gällande mot kvinnornas rösträttskraf. Men för mig ställer sig saken på ett annat sätt. För mig är detta, som sagdt, en rättfärdighetsfråga. Man kan och bör icke säga: du skall ha rösträtt, därför att du äger en gård, du skall ha rösträtt, därför att du har så och så mycket pengar, men du skall icke ha rösträtt, därför att du icke äger det eller det. Du skall ha rösträtt, därför att du är man, men du skall icke ha rösträtt, därför att du är kvinna. Så skall man icke säga, utan man skall säga, att alla, som äro samhällsmedlemmar och göra ett samhällsnyttigt arbete, skola vara med och besluta i samhällets angelägenheter, de må nu vara förmögna eller fattiga. män eller kvinnor. För mig ställer sig saken sålunda, och då måste jag vara en varm och entusiastisk anhängare af kvinnornas rösträtt.

Men det är äfven ett annat skäl, som för mig varit af afgörande betydelse, och det är, att jag icke kan finna annat än att kvinnan har intressen att bevaka i det politiska lifvet. När vi sitta här och stifta lagar, bevilja anslag och lägga på nya skatter, se vi naturligtvis dessa frågor ifrån männens synpunkt, och vi kunna icke göra annat. En landtman ser saken från landtmannasynpunkt, en industriarbetare från sin synpunkt och en ingenjör eller vetenskapsman ser den från en annan synpunkt, men alla se vi frågorna ifrån *männens* synpunkt. Ingen här i kammararen och riksdagen förfäktar och ser saker ifrån de synpunkter, som kvinnorna anlägga därpå, och därför är det alldeles naturligt att vi män icke kunna bilda oss ett omdöme om de frågor,

som kunna vara af betydelse för kvinnorna och icke gärna kunna tänka på kvinnornas sätt. Denna tanke har ofta trängt sig på mig, när vi gått att fatta beslut i vissa frågor, och det har hos mig väckt ett lefvande intresse att få vara med om att bereda kvinnorna medinflytande på samhällets angelägenheter i lika hög grad som männen.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Enär jag tillhör den kroppsarbetande klassen, är det tydligt, att jag mer än någon annan har den uppfattning, att man i detta fall icke så mycket bör tänka på hemlifvet och hemlifvets förhållanden, eftersom jag haft särskildt tillfälle att se, huru man exploaterar kvinnan för industriens behof. När man således vet, att kvinnan ofta måste skaffa sig sysselsättning utom hemmet för att kunna förtjäna sitt lifsuppehälle, synes mig detta tal om att kvinnan behöfves i hemmet icke vara af så stor reell betydelse, utan snarare ett svepskäl, bakom hvilket man döljer sig, då man icke vill gifva kvinnan rösträtt.

Jag kommer, herr talman, att i dag lägga min röst till förmån för kvinnans rösträtt och valbarhet.

Med herr Eriksson i Grängesberg förenade sig herr *Wallis*.

Herr Warburg: Herr talman, mina herrar! Såsom motionär i ämnet två föregående år och då jag i dag instämt med herr Pettersson i Södertälje, har jag redan angifvit min ståndpunkt i frågan. Då jag nu ändå tager till ordet, sker det, icke för att på något vis upprepa det, som sagts här af mina meningsfränder, utan endast för att försöka framhålla några synpunkter, särskildt på grund af hvad som under senare delen af debatten yttrats från motsidan och hvilket synts förtjäna ett motsvar.

Jag vet mycket väl, att när man icke vill en sak, så är det mycket lätt att finna en urskuldan. Det är ett gammalt ordspråk, som säger, att: »När tanken saknas, är ordet till hands». Jag tror, att när viljan saknas, är också utredningen till hands. »Utredning», det var det afväpnande ord, med hvilket man många år sökte afvisa yrkandet på rösträttens utsträckning eller den allmänna rösträtten. Men jag vill fråga herrarne samt och synnerligen, om ni egentligen tro, att denna utredning har spelat så synnerligen stor roll vid själfva beslutet? Jag tror sannerligen icke, att det var statistiska siffror i ena eller andra afseendet, som afgjorde beslutet att införa allmän rösträtt i detta land, utan det var något helt annat, det var nödvändigheten.

Den ärade talaren på göteborgsbänken, som nyss hade ordet, har sökt påvisa det olämpliga ur statens synpunkt att införa kvinnlig rösträtt och kvinnlig valbarhet. Jag erinrar mig från långa tider tillbaka, då vi på ett annat rum än detta bytte ord om allmän rösträtt för män, att han då också påvisade, att detta ur statens synpunkt vore något obefogadt. Nu har *han* i alla

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

fall, liksom vi *alla* gifvit sin röst åt allmän rösträtt på ena eller andra sättet, och jag tror, att den tid äfven kommer, då han skall finna, att det icke är någonting omöjligt ur statens synpunkt att bevilja kvinnan rösträtt. Jag skulle för öfrigt vilja fråga, hvad det i grunden skulle hjälpa — ur den synpunkt, som han utvecklade — om vi väntade på utredning, ty ur hans synpunkt — och i grund och botten hos de flesta motståndarne till kvinnans rösträtt — ligger motståndet på ett helt annat område än de statistiska siffrornas. Ty det veta vi *alla*, att kvinnorna äro något fler till antalet än männen i detta land, och man kan då möjligen genom statistiken få närmare uppgift på huru detta förhållande skulle verka här och hvar, men kärnpunkten i det hela är i *alla* fall, att man i grund och botten anser, att kvinnan icke bör ha rösträtt. Det har funnits en tid, då man på ett kyrkomöte ifrågasatte, huruvida kvinnan hade någon själ. År 1672 utgafs en afhandling, som gick ut på att visa, att kvinnan icke vore människa — »Femina non est homo» — och det har också funnits andra afhandlingar, där man sökt bevisa, att kvinnan icke kan vara människa, en människa nämligen i högre mening. Är det en sådan utredning, man vill ha, som skulle ådagalägga, att kvinnan icke är människa i den mening, att hon skulle duga lika bra till statsvärf som hvarje annan svensk medborgare? Ja, det är detta — huru bryskt och brutalt det än må låta — som innerst ligger bakom motståndet, nämligen att man icke anser kvinnan likvärdig med mannen.

Det har frågats: »är det verkligen så, att vår politik har att visa så mycken manlighet?» Ja, det kan väl hända, att den *icke* har gjort det, men jag vet icke, hvarför man skall lägga kvinnan det till last, efter som hon ju icke fått deltaga i politiken. Kanske kvinnorna till och med äro mera manliga än männen. Man talar om det ålderdomliga, som visar sig i vårt statsskick, och jag tror, att den ungdomliga entusiasmen snarare är att finna hos kvinnor som hysa idéella intressen, än hos männen.

Nu har man visserligen sagt, att det är en orättfärdighet att medgifva rösträtt åt kvinnan, därför att hon icke förrättar värnplikt. Men då staten icke kan begagna kvinnan såsom soldat, och staten således icke ställt henne i möjlighet att utträta värnplikt, så tycks det mig vara en orättfärdighet att komma och säga till henne: »därför att du icke förrättar värnplikt, kan du icke få rösträtt». Jag kan säga detta till en man, som icke vill fullgöra sin värnpliktsskyldighet, men jag kan icke inse, att det är någon rättfärdighet att förvägra kvinnan medborgarrättighet, därför att hon icke fullgör något, som ingen människa vill att hon skall fullgöra.

Personlighetsprincipens grundsats såsom grundval för rösträtten har utvecklats af en af våra störste statsrättslärare, Erik Gustaf Geijer. Jag skall icke besvära herrarne med att läsa

upp något citat. Nu är visserligen sanning, att Geijer ansåg, på den tiden helt naturligt, att man borde undantaga kvinnan, liksom han undantog präste- och lärareståndet ifrån representationsrätt, emedan deras verksamhet berörde högre andliga sfärer än den politiska, men, mina herrar, det var på 1840-talet, och sedan dess har kvinnan, såsom statistiken tydligen visar, i oerhördt mycket starkare grad blifvit inryckt i samhällsarbetets hvirfvel. Tidsförhållandena ha ändrats därhän, att, om man vidhåller personlighetsprincipen — och det är på grundvalen däraf, som vi nyss fattat beslut om den allmänna rösträttens införande — kan man icke vägra kvinnan meddelaktighet i rösträttens utöfvande.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Jag tillät mig för två år sedan från denna plats anföra ett slående exempel på huru tiderna ha förändrats sedan det år, då representationsreformen framlades — det var 1863. Samma år stod där införd i en tidning i Göteborg en notis af ungefär följande lydelse: »Ny verksamhet för fruntimmer. Två fruntimmer här i staden hafva blifvit anställda som kontorister på ett kontor». Nu fyratio år därefter undrar jag, huru många kontor det är i vårt land, där det icke finnes kvinnor anställda såsom kontorister, och på samma sätt är det på många andra områden. Uti en petition, som för två år sedan inlämnades till Riksdagens ledamöter från Falun, framhölls, hurusom kvinnans arbetsområde under hela det föregående seklet alltmer blifvit förändradt, hurusom fabriker och andelsföretag öfvertagit många förut i hemmet utförda sysslor, under det att kvinnorna i sin ordning inträdt på många af männens arbetsfält. Ja, det veta vi alla, och vi måtte väl också känna till att bland det allra svåraste, som vi män ha att ombesörja, det är huru vi skola kunna utöfva rättvisa på detta område, t. ex. i fråga om mäns och kvinnors löneförhållanden. Här finnes t. ex. en mängd tjänstemän af kvinnligt kön. Är det då rättvist, att de icke skola kunna få göra sig hörda vid själfva lagstiftningen?

Det är också en annan sak — den har herr Pettersson i Södertälje redan erinrat om — nämligen frågan om skyddslagstiftning för kvinnor. Herrarne ha sett, att där råder en ganska skarp motsats mellan arbetarne och de arbetande kvinnorna, och man kan då fråga sig, huruvida det är rättvist, att en skyddslagstiftning, som är emot deras vilja, skulle genomföras. Ja, det är godt och väl, att herr Lindhagen och kanske några andra här i kammaren vilja taga sig an deras sak, men de vore antagligen tacksammare, därest de finge, om icke precis själfva tala i sin sak här i kammaren, så dock vara med om att välja dem, som skola tala i deras intresse. Det är mig alldeles obegripligt, huru vi ifrån rättfärdighetssynpunkt kunna ifrågasätta annat än att kvinnan bör ha rätt att deltaga åtminstone uti valrätten, sedan den allmänna rösträtten blifvit införd i detta land.

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.

(Forts.)

Nu talar man om mogenhet. Ja, mogenhet: det är mycket svårt att egentligen veta, hvem som är »mogen» eller »icke mogen». Huru ofta ha icke vi rösträttsvänner fått oss slaget i synen det, att arbetarne icke äro mogna för rösträtt. Det kommer mig att tänka på en anekdot ifrån Amerika vid tiden kort efter det negerlafveriet där hade blifvit afskaffadt. Den varmaste ifrarinan för denna sak var mrs Harriet Beecher-Stowe, och, sedan slafveriet upphäfts, arbetade hon ifrigt för den kvinnliga rösträtten. Därunder kom hon en gång och sade till en negerlaf, sin egen negerlaf, som hon varit med om att befria, att *han* åtminstone skulle gifva sin röst för kvinnans rösträttskraf. »Nej», sade han, »mrs Beecher-Stowe, kvinnorna äro icke mogna.»

Det vore ännu mycket mera att säga om detta, men då här har uttalats en farhåga för att striden mellan könen skulle bli särdeles svår, om kvinnorna finge rösträtt eller till och med valbarhet, vill jag endast fråga, om det icke finnes större fara för att striden mellan könen skall bli synnerligen bitter, om kvinnan vägras rösträtt, då hon känner sig ha rättighet därtill och vill sätta in sitt arbete i medborgerliga värf till samhällets välgång. Ty, mina herrar, det är dock icke endast värnplikten och sådant, som göra en god medborgare. Då vore det synd om alla våra »kronvrak», enär de ju icke heller fullgöra värnplikt. De borde väl rätteligen icke heller hafva rösträtt, om man på en sådan grund skall neka kvinnan dylik. Det är väl dock på det dugande arbete, som en människa vare sig i hemmet eller utom detsamma inlägger det nyttiga arbete, som hon på andens, kulturens, tjänstemannaväsendets, det enkla handverkets eller jordbrukets område inlägger för samhällets väl, det är väl därpå alltsammans ytterst beror. Jag vill fråga, om det är önskvärdt att mana fram en strid mellan könen, emellan dem, som ha rätt att sitta i kammaren och välja kammarens ledamöter, och dem, som endast till följd af sitt kön äro därifrån utestängda. Tro herrarna, att striden blir mindre bitter, därför att den äger rum på ett område, där den gäller »berättigade» eller »icke berättigade», än om striden står på ett område, där båda parterna äro berättigade. Det är väl snarare naturligt, att striden i senare fallet kan föras mindre bittert. Tro icke herrarna, att vi hade haft ett lyckligare samhällstillstånd här i landet, om vi i tid lämnat arbetarne rösträtt och skaffat dem tidigare tillträde till valurnorna, än hvad nu är förhållandet? På grund af, herr talman, hvad jag nu anført, på samma skäl som förut anförts till stöd för ett yrkande i motsatt riktning, nämligen på grund af rättfärdighetskänsla, på grund af aktning för kvinnan och ur synpunkten af fäderneslandets sanna väl, ber jag att få yrka bifall till herr Staaffs m. fl. reservation.

Friherre Adelswård: Herr talman, mina herrar! Då jag redan förut i en rösträttsmotion föreslagit rösträttens utsträckande äfven till kvinnan, hade jag, då jag reste upp till detta års riksdag, för afsikt att antingen själf väcka en motion i denna riktning eller deltaga i någon af de motioner, som för detta ändamål blefve väckta. Anledningen, hvarför jag icke gjorde detta senare, var den, att de motioner, som i denna kammare väcktes, afsågo icke allenast kvinnans rösträtt utan äfven hennes valbarhet. Sedan väcktes i Första Kammaren af herr Sjöcrona en motion, som afsåg endast valrätt, icke valbarhet, och då denna motion i allra största hufvudsak öfverensstämde med min uppfattning, ansåg jag det öfverflödigt att själf väcka någon motion i ämnet. Jag vill emellertid icke låta detta tillfälle gå förbi utan att ytterligare offentligen uttala den mening, jag har i denna fråga, och att jag icke funnit skäl att frångå den uppfattning, jag hittills haft i densamma.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

Nu säges, att det ligger en stor inkonsekvens i att vilja gifva kvinnan valrätt, men icke vilja tillerkänna henne valbarhet. Det må vara, att det till en viss grad kan tyckas vara det och att det måhända ligger en viss grad af fördom i den uppfattningen, men jag måste uppriktigt erkänna, att jag i så fall är fördomsfull och att jag har svårt att sätta mig in i att å en del af denna sals bänkar skola sitta kvinnor. Någon direkt principiell invändning mot kvinnans duglighet som representant kan man ju svårligen anföra. Man vet, att kvinnan vid offentliga förhandlingar, vid kongresser och dylikt, visat, att hon kan på ett utmärkt sätt deltaga i och göra nyttiga inlägg i förhandlingarna. Ur denna synpunkt är det icke konsekvent att säga, att hon icke lämpar sig för representantskap. Men i ett hänseende, synes det mig, finnes ett reellt skäl mot kvinnans lämplighet att bli valbar. Emot hennes valrätt har det ofta anmärkts det, att genom att draga kvinnan in på detta sätt i det politiska lifvet skulle man draga henne ifrån hennes egentliga uppgift i lifvet: uppgiften såsom maka och moder i hemmet. Att denna invändning kan vara riktig, då det gäller valrätten, kan jag icke inse, ty det är endast helt obetydligt, som hon genom att utöfva rösträtt skulle behöfva dragas från hemmet. Däremot kan det verkligen med skäl sägas, att, om kvinnan väljes till representant och blir upptagen så som vi veta att man såsom representant blir det, den invändningen är riktig, att de kvinnor, som väljas till representanter, komma att helt och hållet dragas från hemlifvet och in i det politiska lifvet. I det fallet finnes således ett reellt skäl för min uppfattning.

Nu säges det ock såsom invändning emot att gifva kvinnan politisk rösträtt, att det saknas tillräcklig utredning därför. Detta skäl har för mig alls ingen betydelse. Jag vill icke upprepa alla de skäl, som anförts för det rättvisa i kvinnans valrätt, då

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

man öfver hufvud inför principen om allmän rösträtt, men dessa skäl stå för mig så klara, att någon utredning i vanlig mening icke ytterligare behöfves. Det har sagts, att man icke vet, huru kvinnans rösträtt kommer att inverka på partiställningen; somliga säga, att den skall i hög grad stärka det socialdemokratiska partiet, andra säga, att den skall i hög grad stärka den konservativa, reaktionära uppfattningen, särskildt i religionsfrågor. Jag anser, att man icke har rätt att resonera på det sättet. Om det öfver hufvud taget är rättvist, att kvinnan såsom medborgare också får utöfva inflytande på samhället, skall man icke låta leda sig af synpunkten, om denna hennes rösträtt kommer att inverka till stärkande af det ena eller andra partiet, ty det inflytande, som hon kommer att ha, kommer att på ett riktigt sätt inverka genom att i representationen gifva det rätta uttrycket för den allmänna uppfattningen inom samhället i dess helhet, där ingen kan förneka, att äfven hon är en af medlemmarna, som har rätt att göra sina intressen och sitt inflytande gällande.

Jag tror för öfrigt, att för närvarande det endast skulle vara ett bra litet fåtal kvinnor, som skulle vara lämpliga att väljas till representanter, och att således förlusten af att kvinnorna icke äfven få valbarhet icke är så synnerligen stor, liksom jag också tror, att det finnes många män, som med kvinnorna dela deras intressen i samhället, och att således deras intressen kunna bli så representerade genom män, att de icke förlora något på om de tillsvidare få endast valrätt och icke valbarhet.

För öfrigt har jag den uppfattningen, att, då kvinnan skall få deltaga i det politiska lifvet, det naturligtvis icke är meningen, att hon där skall representera ett kvinnligt klassintresse och därför nödvändigtvis behöfva vara representerad genom kvinnor i representationen, utan jag anser, att vikten och betydelsen af att kvinnan deltagar i det politiska lifvet är den, att först däri genom få de allmänna politiska intressen och uppfattningar, som finnas bland folket i dess helhet, göra sig gällande och erhålla en rätt afspeglung i representationen.

Jag ber därför, herr talman, att få uttala min anslutning till den uppfattning om kvinnans politiska rösträtt, som uttalas i herr Sjöcronas motion.

Herr Hildebrand: Herr talman, mina herrar! Vid handlingen af en sådan fråga som denna om kvinnans politiska rösträtt har man gifvetvis att se densamma ur två synpunkter. Man kan sålunda betrakta den ur kvinnans synpunkt och taga under ompröfning, i hvad mån man kan säga, att kvinnan bör anses hafva en rätt till politisk rösträtt, som trädes för nära, om icke en grundlagsändring i den vägen kommer till stånd. Den andra synpunkten är den, om samhällets väl, statens väl

fordrar, att kvinnan erhåller politisk rösträtt. Det förefaller mig, att det icke borde råda någon tvekan om att den senare synpunkten är den riktiga, är viktigare än den andra. Man behöfver ju endast se tillbaka på vår riksförsamlings historia. Här har den ena folkgruppen kommit till efter den andra för att direkt bära upp Riksdagen. Här har Riksdagen fått en fördelning i fyra stånd, hvilka sedan utbytts mot tvåkammarsystem. Vi ha nu senast förra året preliminärt beslutat en reform, som gör rösträtten allmän. Men ingen af de förändringar, som någonsin genomförts, är dock så betydande, som den ändringen skulle vara, att ej blott mannen utan äfven kvinnan skulle erhålla politisk rösträtt. Detta beror först och främst därpå, att kvinnorna äro flere än männen. Enligt det hvilande grundlagsförslaget från förra året skulle de rösträttsägande människans antal tredubblas mot hvad antalet nu är. Skulle nu äfven kvinnorna erhålla rösträtt, så skapade man en rösträttskår, en rösträtt ägande medborgarekår, som vore större än både deras antal, som nu äga rösträtt, och deras antal, som skulle få rösträtt enligt förra årets beslut. Men därtill kommer, att man härigenom slår in på en helt ny princip. Under många århundraden har det varit lagdt på männen att föra och leda det politiska arbetet. Det skulle innebära ett principiellt afsteg från månghundraårig utveckling, om vi nu skulle lämna politisk rösträtt äfven åt kvinnorna. Det torde därför ligga i öppen dag, att det beslut, som här blifvit ifrågasatt, är af alldeles ofantlig betydelse för samhället, för staten. Men om man nu går till den motion, som är den viktigaste af dem, som i år framlagts i denna fråga, nämligen den af herrar Staaff med flera framburna motionen, för att se, hvilken motivering där föreligger för att samhällets väl kräfver, att rösträtt lämnas åt kvinnor, hvad finner man då? Ja, söker man där efter en motivering ur den synpunkten, då blir man besviken. I detta hänseende är väl denna motion så torftig, som det kan vara möjligt. Efter en återblick öfver de olika förslag, som framlagts, och deras innebörd finnes sedan ett resonemang, där hufvudpunkten lyder som följer: »Men inom vida kretsar synes alltmer den meningen hafva stadgat sig, att, hvilka verkningar man än må kunna hoppas eller befara af kvinnans deltagande i det politiska lifvet, låter det ej längre förena sig med kvinnans ställning såsom medborgare i samhället att fortfarande utestänga henne från direkt politiskt inflytande.»

Hela saken ses således från kvinnans synpunkt, icke från samhällets. Och man letar förgäfves i motionen efter någon motivering eller något bevis för att samhällets väl skulle fordra en så genomgripande förändring som den, hvarom här är fråga. Skulle Sveriges Riksdag fatta ett beslut i öfverensstämmelse med hvad i denna motion yrkas och på den däri framlagda motiveringen, då har jag svårt — huru resultatet än

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

må komma att utfalla — att föreställa mig annat än att eftervärlden kommer att häpna öfver att ett så genomgripande beslut kunde fattas efter en så torftig motivering.

Man har här sagt, att de, hvilka anse, att kvinnan icke för det närvarande borde erhålla politisk rösträtt, skulle sätta kvinnan så lågt, att de icke ansåge henne vara *likvärdig* med mannen. Jag ber att få på det bestämdaste bestrida riktigheten af ett dylikt påstående. Om den talare, som fällt detsamma, skulle förklarar i stället, att dessa personer icke ansåge kvinnan vara *lik* mannen, då skulle ett sådant påstående varit riktigt. Men detta, att hon ej vore *likvärdig* med mannen, det måste jag tillbakavisa såsom obefogadt. Mannens och kvinnans uppgifter i samhället äro båda mycket stora och viktiga. Man kan tvista om, hvilkenderas uppgift är den viktigaste, särskildt om man ser på det lugna samhällslifvets utveckling och om man så att säga ser inåt. Det är ju kvinnans uppgift att som moder fostra det unga släkte, som skall taga arf efter hvarje äldre generation. Här ligger för henne möjligheten att på samhället och samhällsbyggnaden utöfva ett inflytande, som är alldeles oerhördt. Det är kvinnans uppgift att såsom maka och såsom hemmets ledarinna och föreståndarinna ej blott taga del i familjens arbete på att åstadkomma en god ekonomisk ställning, utan äfven att i öfrigt, både inom hemmet och utom detsamma, utöfva ett inflytande, som aldrig kan öfverskattas. Kvinnan har, alldeles afgjordt, för samhället en betydelse, som är till den grad viktig för dettas hela bestånd och indirekt äfven för själfva statslifvet, att man ej kan tillräckligt högt uppskatta densamma. Men däri ligger visst icke, att kvinnans uppgift är eller bör vara *densamma* som mannens. Ändrade förhållanden hafva visserligen medfört, att en hel del kvinnor kommit in på verksamhetsområden, som förut tillhört mannen allena; detta synes mig vara fullkomligt riktigt och befogadt. En följd häraf är, att många kvinnor förvisso skulle mer än ofantligt många män vara värda politisk rösträtt. Men det torde heller icke kunna förnekas, att, om man också kan räkna sådana kvinnor i tiotusental, detta dock ej betyder så mycket gentemot hela det stora antalet kvinnor, åt hvilka det nu är fråga att gifva politisk rösträtt, ett antal som öfverstiger en miljon. Det är detta ofantliga antal, som så ofta bortskymmes och döljes och som icke kommer fram i diskussioner om kvinnans politiska rösträtt.

Funnas det något principiellt godt och riktigt sätt att lämna politisk rösträtt åt de kvinnor, hvilka kommit in i sådana verksamhetsfärer, som hittills och företrädesvis männen sedan långliga tider ägnat sig åt, kvinnor, som hade sådant intresse och sådana förutsättningar i öfrigt, att deras tillträde till det politiska lifvet kunde lända samhället till verkligt gagn — kunde man, säger jag, finna något system i den vägen, ja, då tror jag icke,

att många skulle motsätta sig kvinnans kraf på politisk rösträtt. Men när nu detta kraf gäller både de kvinnor, som äga dylika förutsättningar och intressen, och sådana kvinnor, som icke äga någotdera; när man måste anse, att de senare äro så ofantligt mycket talrikare än de förra; när man ofta nog på landsbygden får höra, hurusom dess kvinnor, ej blott af allmogeklass utan äfven af andra klasser, endast med förvåning lyssna till talet om att kvinnorna skulle önska politisk rösträtt, och när man hör, hurusom bildade kvinnor kunna säga: naturligtvis hafva vi skrivit på rösträttspetitionen, men aldrig skulle det falla oss in att använda den politiska rösträtt, som vi sålunda petitionerat om, när man hör och iakttager allt detta, så måste man — åtminstone är fallet så med mig — komma till den bestämda slutsatsen, att det hvarken för samhället eller för kvinnan själf skulle vara lyckligt, om hon erhöle denna rösträtt.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Jag vill här till betraktande upptaga ännu en synpunkt, en synpunkt, som synes mig vara af mycket stor vikt. Statens ändamål är ytterst, kan man säga, att sörja för att samhället lefver, att tillvarataga alla medborgares intressen, bidra till att de kunna få en god ekonomisk bas för sitt lif, hvilken kan bära upp deras familjer, bära upp hela samhällsbyggnaden rent ekonomiskt. Statens uppgift är äfven att i konkurrensen med främmande länder och andra folk tillvarataga det egna landets och folkets intressen, och statens uppgift är ytterst att, om dess själfständighet utåt hotas, sörja för att alla angrepp på densamma tillbakavisas. Om således sörjandet för att staten fortlefver måste anses för statens förnämsta uppgift, så inser man, att just denna hänsyn till försvaret, just tanken på att kunna i yttersta nödfall värja sig mot inkräktare, blir en ofantlig centralpunkt i statslifvet. Men i detta hänseende hvilat allt arbete på männen. Det är männen, som hafva sig ålagdt att låta öfva sig i vapnets bruk, det är männen, som hafva till plikt att, om det gäller, försvara land och rike. Så har det varit sedan uråldriga tider, och så torde det väl äfven komma att fortfara. Men om nu så är, att denna uppgift är männens, och om man tillika betänker, att statsmakternas åtgöranden kunna för långa tider framkalla sådana förhållanden, att ett försvar blir lätt eller ett försvar blir försvaradt — kan det då vara riktigt och fullt berättigadt att åt kvinnorna lämna en medbestämmanderätt, som i ett land, där kvinnornas antal är större, blir större än männens? Det förefaller mig, som om man måste inse att, på grund af förhållanden, som äro nödvändiga i en modern stat, det just är på männen, som ansvaret för statslifvets rätta skötsel hvilat, ett ansvar, som utkräves tyngst och hårdast vid krigstillfällen och som därför är så betydelsefullt och viktigt, att det borde vara männen ensamma förbehållet att skapa de förutsättningar, som äro af betydelse för att ett försvar af fosterlandet verkligen skall kunna få framgång.

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

Man har nu sagt, att kvinnorna på ett annat område fullgöra en värnplikt: kvinnorna föda barn till världen, det är deras uppgift och däri skulle ligga en värnplikt, ett ansvarsfullt värf, som fullt kunde mäta sig med den männens åliggande värnplikten. Jag tror emellertid, att de, som så resonera, förbisett en del omständigheter och draga en jämförelse, där en sådan icke lämpligen kan dragas. Mannens uppgift inom samhället är ju närmast att genom sitt arbete skaffa uppehälle åt sig och den familj, han kan hafva bildat. Det är denna mannens uppgift inom samhället, som motsvaras af kvinnans att sörja för släktets fortlevande. Mannens *värnplikt* tillkommer såsom någonting dessutom, som staten pålägger honom alldeles särskildt; någon motsvarighet till detta åligger icke kvinnan.

Hur man än betraktar saken, så synes det mig, att det kvinnliga rösträttskrafvet, sedt ur statens och samhällets synpunkt, icke bör eller kan tillgodoses. Det är möjligt, att tider komma, då dessa förhållanden ändras och helt andra förutsättningar inträda, och då både kan man och bör man komma till en annan slutsats; men det synes mig, som om sådana förhållanden och förutsättningar icke för det närvarande föreligga.

Därmed vill jag icke hafva sagdt, att kvinnan icke skulle användas i det offentliga lifvet och att det icke vore med samhällets väl förenligt, att så skedde. Jag tror tvärtom, att det vore mycket lämpligt och för staten fördelaktigt, att kvinnan i högre grad än hittills skett toges i anspråk för och sysselsattes å det *kommunala* lifvets område. Därför skulle det vara synnerligen välbetänkt, om kvinnan i högre grad än förut erhöle kommunal rösträtt. Det synes mig, som om de frågor, hvilka på detta område föreligga, skulle bättre lämpa sig för behandling genom kvinnor, än hvad fallet är med de rent politiska frågorna. Under de senare åren, då kvinnornas politiska rösträttskraf på vissa håll vuxit sig ganska starkt, har man, synes det mig, för mycket skjutit undan det faktum, att kvinnofrågan har många andra sidor och att det är ett stort reformprogram, som innebäres i densamma. Det synes mig, som om man med krafvet på politisk rösträtt för kvinnan velat gripa det betydelsefullaste och viktigaste *först* och att vägen i stället borde vara en helt annan. Det förefaller mig, som om de svenska kvinnornas kraf på en helt annan ställning inom familjen, juridiskt sedt, vore fullt befogade, och äfven i öfrigt borde många kraf, som inrymmas i den stora kvinnofrågan, tillgodoses; speciellt borde, såsom jag ofvan sagt, kvinnorna mera dragas in i det kommunala lifvet. Om så sker — särskildt det sista — kunde man här i landet vinna erfarenhet om kvinnans intresse och lämplighet för deltagande i det offentliga lifvet. Då finge man äfven tid och tillfälle att studera motsvarande utveckling i våra grannländer Finland och Norge, och då skulle frågan mogna

på helt annat sätt än den hittills gjort. Då skulle man verkligen kunna komma fram till en sådan situation, att man hade vunnit erfarenhet att stödja sig på vid frågans slutliga afgörande.

På de skäl, som jag här tillåtit mig framhålla, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

Herr Kjellberg: Herr talman! Liksom den siste talaren anser äfven jag det vara klart, att man måste betrakta den föreliggande frågan från två synpunkter, nämligen från *statens* och från *kvinnans* synpunkt. Jag hör nu till dem, som i afseende å den förra synpunkten är öfvertygad om att det skulle vara till vinst för det offentliga lifvet, om kvinnan där blefve medarbetare — bland annat på den grund, att jag anser, att, i den mån detta lif blir så mångsidigt som möjligt och i den mån flera olika intressen däri kunna göra sig gällande, vinner hela samhällslifvet därpå. Men den synpunkten anser jag flere af de föregående talarne hafva tillräckligt motiverat, så att jag icke behöfver uppehålla mig vid den, utan skall jag i stället söka betrakta frågan från den synpunkt, som är kvinnans egen.

Det är nu på det sättet, att man om henne, när det rört hennes politiska rösträtt, haft alla möjliga invändningar att göra. Herr Kjellén har dock varit vänlig nog mot henne att anse, att det vore fördelaktigt, om hon finge vara med om *kyrkomötena*. Och jag tror också, att kvinnan skulle hafva anledning att sätta värde på detta. Ty kyrkomötena hafva icke alltid behandlat kvinnan så vänligt, som man kanske skulle hafva önskat. Jag erinrar om hvad som i förbigående antydts här förut i dag under debatten, att ett kyrkomöte omkring år 500 på allvar diskuterade, huruvida kvinnan hade någon själ. Sedan den tiden hafva vi i vår uppfattning kommit betydligt längre. Och den tid är väl icke långt aflägsen, då den allmänna uppfattningen skall likställa mannen och kvinnan.

Nu har man sagt, att hvad som bland annat ställer mannen framför kvinnan, i fråga om hans berättigade kraf på att deltaga i det politiska lifvet, är hans värnplikt. Kvinnan fullgör ju också en värnplikt, såsom vi redan hafva hört och som så många gånger har framhållits. När nu motståndarna till den kvinnliga rösträtten bland annat framhållit behofvet af utredning, så vill jag påpeka, att vi ju redan ha den statistiska utredningen. Och jag gör mig den frågan: hvad är det, som skall utredas? Man har sagt, att äfven om kvinnan fullgör sin värnplikt såsom moder, såsom barnaföderska, såsom uppfostrarinna af det uppväxande släktet, så är det ändå så ofantligt många kvinnor, som af den ena eller andra anledningen icke bli i tillfälle till detta. Är det *detta*, som skall blifva föremål för utredning? Eller en annan fråga? Man sätter nämligen i tvifvelsmål, huruvida kvinnans fysiska och psykiska krafter skola räcka till för henne att del-

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

taga i det offentliga lifvet. Skall också detta utredas? Det blir väl då, förmodar jag, den kungl. medicinalstyrelsen, som får taga hand om kvinnans rösträttsfråga i sista hand, för att genom sakkunniga reda ut den, studera och undersöka kvinnans kroppsliga och andliga konstitution, tillse i hvilka afseenden den brister, och huruvida man möjligen, genom förbättrade hälsovårdsanordningar, skall kunna hjälpa upp den. Det är ju alldeles klart i fråga om det ständiga talet om utredning i detta ärende, att vi måste alltjämt vänta oss nya vetenskapliga spörsmål, icke minst i fråga om kvinnans psykologi. Är det nu på det sättet, att vi behöfva en utredning härom — och det kan jag visst vara med om, att det är ett högst intressant spörsmål — så tror jag dock, att så länge världen står och så länge det finns vetenskap, skall den alltjämt komma att syssla med dessa speciella spörsmål. Ty det är ju så med vetenskapen, att den känner inga gränser. Och vi veta ju, att hur många områden den än når, finnes det alltid flera områden att eröfra — det finnes alltid utforskade områden kvar. Skall kvinnan hela denna tid vara utestängd från det offentliga lifvet — till dess alla lifvets gåtor blifvit lösta — då kan jag i krafvet på ytterligare utredning endast se ett skäl att skjuta undan hela frågan om kvinnans politiska rösträtt.

Vidare anmärker man, att kvinnans egentliga sysselsättning skulle förryckas. Hon skulle framför allt icke få tid att ägna sig åt sitt uppdrag såsom fullmyndig medborgare. Jag vill då erinra om hvad jag hade tillfälle att förra riksdagen säga i samband med en annan fråga: det har alltid i högsta grad förundrat mig, att en hel del af dem, som äro så ömsinta, då det gäller att icke draga in kvinnan i det offentliga lifvet, för att skydda henne åt hemmet och åt barnen, att så många af dessa, säger jag, icke tagit upp den frågan, huru vi skola anordna det, så att det ekonomiska samhällslifvet icke har de kraf på kvinnan, som det tyvärr alltjämt har. Kunnna vi verkligen säga, att med det nuvarande ekonomiska samhällslifvet det är sörjdt för att kvinnan verkligen skall kunna ägna sig åt de hufvuduppgifter, som, bland annat, framhållas af motståndarna mot den kvinnliga rösträtten såsom ett skäl mot denna rätt? Å andra sidan borde man väl i stället framhålla, att hela det nuvarande ekonomiska samhällslifvet är byggdt på vissa grunder, som nödvändiggöra, att kvinnan förryckes i sin ställning såsom barnaföderska och det unga släktets uppfostrarinna, så att, om man verkligen önskar förbättringar på detta område, det icke kan vara annat än till fördel för samhällslifvet i dess helhet, icke minst med tanke på det uppväxande släktet, att kvinnan verkligen får göra sin röst hörd uti det offentliga lifvet. Således menar jag, att, om man ser frågan om den kvinnliga rösträtten från kvinnans egen synpunkt, så äro de skäl, som här förebragts mot densamma, icke

af den betydelse, att de i och för sig böra utgöra hinder för denna frågas genomförande. Vål äro vi alla öfverens om att mannen och kvinnan hafva sina olika uppgifter, och att ingenderas natur bör förryckas. Men detta hindrar icke, att det finnes många gemensamma arbetsfält för mannen och kvinnan; och på de områdena böra de få samfällt arbeta.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

Jag har, herr talman, redan instämt med herr Lindhagen. Jag kommer att afgifva min röst för hrr Staafts m. fl:s reservation och ämnar framledes, när den frågan kommer före, instämma i yrkandet på bifall till herr Lindhagens motion, som jag varit med om att underteckna.

Herr Thorsson: Herr talman, mina herrar! Jag föranläts att begära ordet med anledning af professor Kjelléns utredning om »gubbväldet» här i landet. Han har, förmodar jag, sedan han gaf sin röst för det nu hvilande rösträttsförslaget, kommit att närmare begrunda den politiska situationen, och då kommit till den uppfattning, att gubbväldet särskildt genom detta beslut blifvit befastadt. Det gläder mig, att folk kan bättra sig. Hans i dag gjorda uttalande stöder mig i den tanken, att han såsom konsekvens därutaf skall rösta mot att lagfästa detta gubbvälde. Konsekvensen måste ju blifva, att herr Kjellén skall följa oss och gifva 21-åringarne rösträtt. Ty inte afskaffas gubbväldet — såsom han trodde — genom att vägra kvinnan rösträtt. Jag tyckte mig finna, att herr professorn liksom sökte stöd i 1905 års händelser här i landet — stämningen var icke krigisk nog då, och sämre skulle det bli om kvinnorna fingo rösträtt. Vi hafva ju också något som heter kanonkvinnor — jag tror, att professor Kjellén haft åtskillig beröring med dem — och de kunna vara lika krigiska som männen. Det är icke absolut säkert, att vi få fredligare uppfattning i det politiska lifvet, därför att kvinnan beviljas rösträtt. Jag vill icke närmare ingå på detta. Ty jag förmodar, att herr Kjellén skall klara ut gubbväldet tydligt i nästa anförande, om jag missförstått honom.

Såväl herr Kjellén som herr Jansson i Djursåtra och herr Hildebrand hafva ju icke betraktat sitt motstånd mot kvinnans rösträtt ur statens synpunkt, hufvudsakligen, utan det har förnämligast varit ur hemmets synpunkt. Och då hafva de framhållit: huru skulle ett sådant hem skötas, där kvinnan under fem månaders tid tages från hemmets sysslor och sättes in här i riksdagen för att deltaga i lagstiftningsarbetet? Därvid framställer sig den fråga för mig, huru många hem skulle möjligtvis bli utan sin moder och vårdarinna, för den händelse kvinnan skulle få säte och stämma i den lagstiftande församlingen? Ja, det skulle i denna kammare blifva högst 230, för den händelse att *alla* män här skulle utbytas mot kvinnor. Det skulle alltså begränsas till sammanlagdt högst 230 hem, som skulle blifva

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

utan husmoder under en viss tid. Jag antager dock, att det icke skulle blifva hinder för kvinnorna att taga permission för att sköta om sina hem, liksom en del representanter nu begagna sig af denna rätt — till och med ganska rundligt — att se om hemmen och sköta om sina angelägenheter, under den tid de skulle vara här och lagstifta. Det finnes således utväg äfven för kvinnan att någon gång då och då titta till sitt hem och se om det-samma. Vår ekonomiska utveckling går i den riktningen, att upprifvandet af hemmen icke begränsas till 230 eller 250 för en gång, utan detta upprifvande tager större omfattning kanske hvarje år än 230. För närvarande hafva vi hunnit så långt, att ett 50-tusental af Sveriges kvinnor äro sysselsatta inom industri. Och på våra bord hvilat afgörandet af en fråga, som särskildt berör kvinnans förhållande till nattarbetet. Uti motiveringen för detta lagförslag har man ställt sig på den uppfattningen, att man skulle, så länge det var möjligt, skydda hemmen. En af reservanterna i kommittén har räknat ut, att en kvinna, som skulle hafva arbete endast på dagen, måste, för att kunna börja sitt arbete klockan 7 på morgonen, stiga upp klockan 5, rifva upp barnen ur deras bäddar, tvätta och kläda dem, och göra det förberedande arbetet med tillredning af middagsmålet, innan hon ginge på sitt arbete. Därefter skulle hon komma hem och i största hast laga ihop middagsmåltiden, familjen skulle så intaga denna måltid och sedermera skulle hon återvända till arbetet för att på kvällen fortsätta med skötseln af hemmet och barnen. Särskildt till den högt värderade representanten på stockholms-bänken, som nyss hade ordet, och hvilken ju har ett synnerligen stort tidningsorgan till sitt förfogande, skulle jag vilja rikta den anmaningen, att han skulle hålla fast vid den uppfattningen, att kvinnans plikt är att såsom moder uppfostra det kommande släktet, men därvid ville jag tillika anhålla, att han *utsträckt sin tanke äfven utanför dem, som möjligen aspirera på att blifva representanter i riksdagen* och riktade sin uppmärksamhet på dem, som icke hafva den ringaste möjlighet att någonsin få komma hit, men som industrins tjänst tager i så hård användning, att de icke hafva tid att sköta sina uppgifter såsom mödrar och uppfostrarinnor.

Jag är vän af att kvinnan skall få inflytande på lagstiftningen, och det är därför, att jag tror, att kvinnan skall, såsom själf medveten om hvilket upprifvande af hemmet detta brukande af hennes arbetskrafter ute på arbetsmarknaden är, vara mera villig än mannen att bidra till en social lagstifning, ägnad att i någon mån upphäfva de allra största olägenheterna af den moderna industrialismen. Jag tror, att den arbetande kvinnan, som icke allenast har den ställningen, att hon med kvinnans syn på tingen ser på det sociala eländet, utan själf får vara med om att känna trycket af detta elände i hemmet och får se, huru

hennes bleka och magra barn lida af att jämt och ständigt vara placerade på samhällets afvigsida, skall känna och tänka bättre än många af männen, då det gäller att socialt lagstifta, och därför vill jag hafva dem med i lagstiftarnes krets.

På grund af hvad jag nu anfört kommer jag, herr talman, att gifva min röst åt ett förslag, som tillförsäkrar kvinnan medinflytande på lagstiftningen.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

Herr Staaff: Herr talman, mina herrar! Jag har tillförene, då kvinnans rösträtt varit på tal, alltid slutit mig till den uppfattningen, att man icke borde genom framförande af kvinnans rösträtt komplicera frågan om männens rösträtt, så länge denna fråga ännu icke vore bragt till något afgörande. Men situationen har blifvit en annan genom förra årets beslut, hvarigenom ett grundlagsförslag förklarats hvilande, hvilket efter min tanke och många tankar, äfven deras, som i likhet med mig icke hafva sympatier för detta förslag, under nu gifna omständigheter torde komma att upphöjas till grundlag. Vid sådant förhållande är det väl tämligen påtagligt, att det hvilande beslutet kan betraktas såsom ett afgörande af männens rösträttsfråga, och härigenom har ju helt och hållet bortfallit den stora betänklighet gentemot framförandet af kvinnans rösträtt, som jag nyss berört.

Att kvinnans rösträtt är principiellt berättigad synes mig, att man icke kan förneka. Det är ju alldeles obestriddt, att en stor mängd af de män, som komma att få rösträtt, och för öfrigt äfven af de män, som äga rösträtt, icke äro särskildt lämpade att utöfva den, och så kommer förhållandet äfven att blifva med kvinnorna. Med massrättigheter är alltid förhållandet det, att det finns åtskilliga bland dem, hvilka erhållit sådana rättigheter, som icke äro särskildt lämpade att utöfva dem. Men man anser icke, att detta kan utgöra ett skäl för att förvägra alla dem, som äro fullt kompetenta, att likväl få denna rättighet. Nu kan man väl icke neka, att det är en orimlighet att medan alla dessa män, äfven om de äro föga lämpliga för rösträttens utöfning, likväl få rösträtt, hela mängden af Sveriges kvinnor skall uteslutas, oaktadt vi likväl måste erkänna, att en stor del af dem äro till synnerligen heder och gagn för sitt land och särdeles skickade för rösträttens utöfning.

Då herr Hildebrand förebrätt motionärerna, att de icke framfört en principiell utredning, så vill jag säga, att det tämligen tydligt framgår af motionärernas framställning, att de mena, att saken i själfva verket redan är tämligen undangjord i sinnena, så att man icke behöfver de långa principiella utredningarna. Just det skäl, som här anförts, nämligen den stora utsträckningen af männens rösträtt, har med allt mera öfverkomlig logik framställt det såsom en nödvändig konsekvens, att äfven kvinnan erhåller sådan.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)*

Samma talare, som jag nyss nämnde, sade, att om vi nu bifalla motionen, så bryta vi med århundradens utveckling. Det måste vi ofta göra, om vi skola få någon vidare utveckling åt vårt land, och då jag icke förnam, att den ärade talaren nekade till att kvinnan nog skulle komma att erhålla rösträtt, så bör det ju från hans egen ståndpunkt vara lämpligt att gifva sådan så tidigt som möjligt, ty om hon får den först om 50 år, så bryta vi mot ytterligare ett halft sekels utveckling.

Af ett par talare har påståtts, att rösträtten skulle vara så oupplösligt förbunden med värnplikten, att, då kvinnorna icke äro värnpliktiga, de icke borde erhålla rösträtt. Det är emellertid icke sant, att männens rösträtt är oupplösligt förbunden med värnplikt, ty männen erhålla sin rösträtt, äfven om de icke alls äro kompetenta att utföra sin värnplikt. En ledamot af denna kammare påstod visserligen en gång att de, som blifvit kasserade, icke borde hafva någon rösträtt. Så har dock icke blifvit fallet, utan alla de, som äro sjuka eller lytta och af sådan anledning icke kunna fullgöra värnplikten, få oberoende däraf rösträtt. Vid sådant förhållande synes det mig, att de personer, som jag nu vänder mig emot, skulle, om de ville vara konsekventa, säga: De friska kvinnorna kunna icke få politisk rösträtt, ty de motsvara de friska männen, och de friska männen hafva sin värnplikt, men de sjuka kvinnorna och de ofärdiga kvinnorna, hvilka motsvara de kasserade männen, kunna erhålla rösträtt. Jag tror icke, att det öfver hufvud taget är möjligt att på detta sätt förknippa det ena med det andra, utan jag tror, att man måste säga sig, att värnplikten är en skyldighet, i fråga om hvilken det ligger i sakens natur, att den skall åläggas männen.

Jag kan nu väl förstå, att de finnas, som säga, att kvinnan visserligen bör ha politisk rösträtt, men att det skulle bli för många på en gång, om man skulle till det politiska lifvet släppa in dels de män, till hvilka rösträtten skall utsträckas, och dels ett antal kvinnor efter samma grunder. Jag vill också säga, att jag alltid haft den uppfattningen, att det i fråga om männens rösträtt varit bäst, om man börjat för ett tiotal år sedan och så småningom släppt in den ena gruppen efter den andra. Men då man väntat och dröjt så länge, som man gjort, och då kvinnornas rösträttsrörelse redan visat sig tydligen angifva ett alltmera stegradt och starkt intresse å kvinnornas egen sida, så tror jag för min del likväl, att man icke behöfver fästa alltför stor vikt vid det nyss anförda skälet. Man måste däremot taga hänsyn till den stora betydelsen af att få hela rösträttsfrågan i stort sedt till en lösning på en gång. Jag vet väl, att de finnas här, som säga: Lösning blir det i alla fall icke, ty det är mycket som återstår. Men från min ståndpunkt är det, låt vara icke en definitiv lösning, men likväl ett så stort steg i fråga om rösträtten,

att hvad som sedan må kunna göras i jämförelse med detta dock är af jämförelsevis underordnad beskaffenhet.

Det har af en ärad talare, herr von Geijer, påståtts, om jag fattade honom rätt, att ifall man antog denna motion, så skulle det uppstå svårigheter, som kunna göra, att det hvilande rösträttsförslaget icke kan genomföras. Jag her att få framhålla, huru det verkligen förhåller sig med den saken. Det är ett grundlagsförslag hvilande. Om kamrarne nu skulle bifalla denna motion, så blir ytterligare ett grundlagsförslag hvilande. Vid nästa riksdag kommer i sådant fall konstitutionsutskottet att förelägga kamrarne dessa båda förslag såsom särskilda förslag, om hvilka, hvar för sig, kamrarne skola rösta. Ifall då båda förslagen bifallas af båda kamrarne, kommer konstitutionsutskottet att sammanföra de båda förslagens texter till en enda grundlagstext, såsom det förut har gått till i sådana fall. Om återigen det hvilande grundlagsförslaget då skulle antagas af båda kamrarne, men t. ex. denna motion endast af den ena kammaren, då är detta senare förslag förfallet, men det förra är upphöjdt till grundlag. Så förhåller det sig, och detta är absolut säkert.

Nu har från ett par håll sagts, att man i allt fall borde ha ägnat större uppmärksamhet och utredning åt frågan om kvinnans valbarhet. Man har särskildt stödt det därpå, att kvinnan har sin hufvuduppgift i hemmet och att därest hon skulle såsom representant dragas in i det politiska lifvet, så skulle denna hennes hufvuduppgift komma att lida; men det förefaller mig som om vår motion redan har vederlagt denna invändning genom att införa den bestämmelsen, att det tillkommer kvinnan *själf* att afgöra, huruvida hon vill mottaga representantskap eller icke — i motsats som bekant mot männen — och att det således icke kan bli tal om att hon skulle tvingas därtill mot sin vilja. Nog kunna vi väl tillerkänna de kvinnor, om hvilka en betydande valmanskår skulle kunna tänkas ena sig såsom representanter, ett så pass stort omdöme, att de möjligen kunna svara för sig själfva i det fallet och afgöra, huruvida deras verksamhet i hemmet icke tål, att de dragas till representantskapet.

En ärad talare, herr friherre Adelswärd, sade, att det är ett bra nog litet fåtal kvinnor, som äro lämpliga till representanter. Ja, men huru stort antal män är det, som äro lämpliga till representanter, herr friherre? Jag vet icke, hvad friherre Adelswärd ställer för nivå för sitt omdöme i det fallet, men jag får säga, att under hela min riksdagstid har jag tyckt, att det riksdag efter riksdag framträdt en mängd frågor af sådan beskaffenhet, att jag absolut icke känner mig vuxen dem. Jag tror icke, att vi skola utgå ifrån att vi män äro till ett stort antal, till ett öfverlopsantal mycket lämpliga till representanter, men att det endast kan vara ett mycket litet antal kvinnor som är det.

Jag har emellertid ett alldeles särskildt skäl för min önskan,

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.
(Forts.)

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

att valrätten och valbarheten för kvinnorna måtte om möjligt genomföras på en gång, och här är det just någonting, som stämmer öfverens med en annan sak, som friherre Adelswärd yttrade. Han sade nämligen, att han föreställde sig och hoppades, att kvinnorna, om de få politisk valrätt, icke skulle bilda ett särskildt slags klassparti af kvinnor, utan att de skola inordna sig i de stora politiska partier, som bestå eller kunna uppkomma, och efter stora politiska principer bestämma sitt politiska handlingssätt — det var så jag förstod honom. Däruti instämmer jag fullständigt med honom. Jag skulle tycka, att det skulle vara en stor olycka, om de politiskt röstberättigade kvinnorna sammanslöte sig till ett särskildt kvinnoparti med kvinnligt program och kvinnliga önskemål. Men är det icke påtagligt, att det ligger en fara just för att så skall ske, ifall man gifver kvinnorna rösträtt och förnekar dem valbarhet? Ligger det icke i sakens natur, att de som ha valrätt också skola säga: vi vilja ha valbarhet, förr äro vi icke uppflyttade till människor med full medborgarrätt, och vore det ur den synpunkten icke lyckligt, ifall den fullständiga medborgarrätten med ens kunde gifvas dem?

På dessa skäl, herr talman, och då jag för min del måste se en konsekvens utaf den manliga rösträtten i att nu gifva kvinnorna rösträtt och äfven valbarhet, då jag vidare icke kan glömma erfarenheten från den långa historien om männens rösträtt och hvart det tager vägen, då man nekar i årtal och tiotal af år att uppfylla ett äkta och rent rättfärdighetskraf, och då jag icke kan finna, att på något sätt i rösträttsfrågans nuvarande läge det kan vara något olämpligt, opraktiskt eller skadligt att medgifva äfven kvinnorna den af dem lifligt åtrådda medborgarrätten, så ber jag, herr talman, att få hemställa om bifall till den af mig med flere väckta motionen.

Herrar *Berg* i Stockholm, *Nyström* och *Karlsson* i Göteborg instämde häruti.

Herr Lindblad i Närlunda: Herr talman, mina herrar! Den föreliggande frågan kan förvisso icke sägas vara en parti-fråga, ty dess anhängare räknas icke blott bland socialdemokraterna och det liberala partiet, utan det finns äfven varma anhängare till denna fråga bland de moderata och de konservativa partierna; äfven bland dem, som här antecknat sig som reserveranter, finner man från Första Kammaren en konservativ man. Jag vill därjämte erinra om att i fjol förelägo motioner från konservativt håll, åtminstone från Första Kammaren, angående kvinnans rösträtt.

Hvarför jag nu tillåtit mig taga till orda, är för att kammaren i fjol insatte mig som ledamot af det särskilda rösträttsut-

skottet. Jag skall icke nu vidlyftigare inlåta mig på denna fråga och analysera den ur den s. k. rättens och rättvisans synpunkt, utan jag skall blott tillåta mig att efter denna långa debatt stanna vid hvad som enligt mitt förmenande är lämpligt och opportunt. Herr Staaff uttalade alldeles nyss, att han har hela tiden ända tills nu ställt sig minst sagdt tveksam, och jag fattade honom så, att han varit en bestämd motståndare till en början. Jag kan erinra, hur han såsom statsminister och justitieminister vid 1906 års riksdag framlade sitt rösträttsförslag, och då, såsom ansvarig statsman, ville han icke taga med kvinnorna i det förslaget. Vidare under fjolåret, när frågan länge och noggrant behandlades i särskilda utskottet, framgick däraf ett förslag, vid hvilket blott två ledamöter i denna del funnos antecknade som reservanter, nämligen herrar Larsson i Lund och Kvarnzelius; men hvarken herr Staaff eller friherre Bonde, som voro medlemmar i utskottet, framförde då den uppfattning, som de visat i år, utan de godkände då de skäl, som anfördes från utskottets sida. I år ha vi båda dessa nämnda män som reservanter, vi ha dessutom som motionärer förtroenderådet, de ledande männen i det största andrakammarpartiet. Är det nu dessa mäns personliga uppfattning, hvilket jag icke tviflar på, så har man ingenting att säga därom, men en smula märkvärdigt är det, att det i en hast, efter den förut intagna ståndpunkten, visat sig blifva ett behof från ett helt partis sida, från dess ledande män, att lägga fram ett dylikt förslag såsom motion.

Nu tillåter jag mig säga, att herrar Brantings och Lindhagens motioner äro i detta fallet verkligen fullt lojala emot det nu hvilande rösträttsförslaget. Herr Lindhagen säger i klämman till sin motion: att Riksdagen ville, »jämte de vid 1907 års riksdag beslutade grundlagsförslagen i författningsfrågan», antaga såsom hvilande i grundlagsenlig ordning det af honom väckta förslaget. Herr Branting har äfven en liknande hemställan, som utgår från att det hvilande förslaget skulle vara stommen, som skulle utökas med de af honom väckta specialförslagen. Men uti det äfven nu sist af herr Staaff gjorda yrkandet finnes icke ett sådant uttalande, utan däri yrkas blott bifall till några paragrafer, som hänföra sig till *nu gällande* lydelse i regeringsformen och riksdagsordningen. Och sålunda är det enligt mitt förmenande icke alls så klart, att icke den fara, som en föregående talare, herr von Geijer, har framhållit, skulle kunna föreligga, ty blefve såväl det ena som det andra i år Riksdagens beslut och sålunda förklaradt hvilande, så kunde det ju mycket lätt hända, och det vore till och med troligt, att vi nästkommande år, de af oss som då äro med, skulle stå inför den situationen, att, som herr von Geijer sade, Första Kammararen med säkerhet godkände det kungl. förslaget, men denna

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

kammare lika antagligt komme att stanna vid det nu föreliggande Staaffska förslaget. Dessa möjligheter ökas med all säkerhet, ifall Riksdagen nu skulle gå att antaga det sista af herr Staaff framförda yrkandet.

Jag vill konstatera detta, och jag vill varna emot det; vi hörde den siste talaren framhålla som sin tanke, att det hade varit lyckligt, om rösträttsfrågan långt före detta varit löst. Men jag hemställer till honom, om en sådan situation, som först målades af herr von Geijer och som jag upptager ånyo, skulle vara lämplig, då den ju ytterligare skulle *fördröja* rösträttsfrågans lösning. Jag tror, att vi kunna vara ense om att vi böra gå från ord till handling och verkligen låta det hvilande grundlagsförslaget komma till en slutlig lösning.

Här ha nu ett par talare, herrar Warburg och friherre Adelswärd, uttalat såsom sin uppfattning, att kvinnorna allenast borde ha rösträtt och inte valbarhet, åtminstone uttalade friherre Adelswärd bestämdt, att valbarhet för kvinnor icke tilltalade honom. Ja, den frågan har ju fallit genom att kammaren afslagit den af herr Sjöcrona i sådant syfte väckte motionen. Friherre Adelswärd sade vidare, att vi inte ha rättighet att fråga efter, hur de nya valmännen och valkvinnorna skola komma att rösta, det kommer oss icke vid. Ja, det resonemanget låte ju höra sig, därest i vårt land existerade *röstplikt* och icke blott *röst-rätt*; det är tvärtom nu åtskilliga omständigheter, som faktiskt utöfva inverkan på hur rösträtten utöfvas, däribland lättheten eller svårigheten att gå till val. Vi veta, att i en stad är det synnerligen lätt att aflämma röstsedlarne, men på landsbygden äro förhållandena i detta afseende annorlunda, och där måste man räkna med åtskilliga bifaktorer härvidlag. Man kan konstatera, att det på landsbygden just är de lugna elementen, som stanna hemma och underlåta att rösta; de ha kanske lika så sund uppfattning som de, hvilka gå till valen, men de erkänna öppet sin egen uppfattning, att de nog icke begripa så mycket utaf politiken och därför icke vilja inblanda sina röster i det politiska spelet. Om det däremot vore möjligt och lämpligt att införa röstplikt, skulle man ju kunna säga såsom friherre Adelswärd, att det kommer oss icke vid, huru de väljande sedan komma att utföra sin röstning.

Nu vill jag erinra, att de kvinnor, som hittills varit kommunalt röstberättigade, ha haft och ha än i dag rättighet att rösta på riksdagsmän i Första Kammaren, och genom den utsträckning af den kommunala rösträtten, som i själfva verket skedde genom Riksdagens beslut senaste lördag, då i bevillningsförordningen infördes den bestämmelsen, att gift kvinna, som har beskattningsbar inkomst vid sidan af mannens inkomst, *också skall ha sin egen debetsedel*, äro till och med så små inkomster som t. ex. 50 kronor tillräckliga för att gifva en hustru

kommunal rösträtt, om hon nämligen själf disponerar öfver denna inkomst, d. v. s. att den utgör hennes egen arbetsförtjänst eller inkomst af eget kapital. Hon får då rösträtt under den förutsättning, att mannen har sådan inkomst, att bådas inkomster tillsammans uppgå till 500 kronor per år. Jag vill dock fråga, huru många det är, som lefva gifta i vårt land på mindre än 500 kronors årsinkomst. Sålunda kunna vi helt enkelt anse det vara konstateradt, att så godt som samtliga gifta män och kvinnor ha kommunal rösträtt, och då får man icke säga, att icke kvinnan kan utöfva inflytande på valen till Första Kammaren.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Herr Staaff ville, att vi skulle nu på en gång lösa »den stora rösträttsfrågan» och därför äfven taga kvinnorna med. Jag hemställer dock, om detta sätt kan anses vara det lämpligaste. Männen ha ju genom att århundraden igenom deltaga i de politiska angelägenheterna utbildat sig på det området, och så småningom har denna deras förmåga sträckt sig till allt lägre och lägre klasser, allt bredare och bredare lager, och vi stå nu i beredskap att taga steget fullt ut och införa allmän rösträtt för männen. Hvad betyder nu detta? Med huru många kommer valmanskåren då att ökas? Jo, om vi säga, att det för närvarande finnas cirka 400,000 valmän, så skulle vi efter antagande af det hvilande förslaget få öfver 1 miljon valmän. Skulle vi emellertid gå den af herr Staaff nu visade vägen, skulle valmanskåren i ett slag ökas till öfver 2,200,000 eller 2,400,000 — jag tors icke säga så precis, hvilken siffra det blir. Valmanskåren skulle alltså komma att blifva omkring sexdubbelt större mot hvad den för närvarande är. Är det verkligen klokt att gå till väga på det sättet, för att sålunda, som det säges, på en gång lösa hela rösträttsfrågan? Jag tror, att den allra minsta grad af försiktighet bör mana oss att här åtminstone först se till, huru de nya valmän, som skulle tillkomma efter antagande af det hvilande grundlagsförslaget och hvarigenom antalet valmän blefve två och en half gånger större än hvad det för närvarande är, komma att utöfva sin rösträtt. En sådan betänksamhet tror jag icke är på något sätt malplacerad, utan har alla skäl för sig.

Här talas nu om allmän rösträtt. Men rösträtten är naturligtvis icke allmän, när icke hela nationen får rösta. En åldersgrupp ha vi ju alldeles från början undantagit härifrån, och det är ungdomen. Och enligt det hvilande grundlagsförslagets bestämmelser skulle vi ju taga bort ej mindre än 4 årsklasser, som hittills haft rösträtt, nämligen 21- till och med 24-åringar, emedan man ansett skäl föreligga för den uppfattningen, att dessa åldersgrupper icke äro så lämpliga valmän. Man har redan nu sett olämpliga resultat af dessa mäns deltagande i de politiska valen, och därför ha vi utan några väsentliga erinringar eller invändningar kommit därhän, att såsom ett Riksdagens beslut

Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.

(Forts.)

är förklaradt hvilande den bestämmelsen, att rösträtt må tillkomma endast dem, som fyllt 24 år. Där ha vi också ett skäl, hvarför vi icke böra föra ett sådant tal, som att här icke skulle vara allmän rösträtt, förr än också kvinnorna kommit med; det blir ju icke *allmän rösträtt* sedan heller.

Jag tror, att jag med detta visat, att det är bättre, att man härvidlag tager stegen successivt och låter utvecklingen och framstegen gå i ett lugnare tempo. Låt vara att vi då komma saktare framåt, men detta är säkrare, än att vi nödgas taga ett steg tillbaka, sedan vi väl sökt taga ett framåt.

Af nu nämnda anledningar ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Det har varit med utesäglig och ständigt stigande häpnad, som jag åhört den siste talarens anförande. Jag hade verkligen icke tänkt att begära ordet i denna fråga, då jag vet, att mina åsikter i densamma redan förut äro af denna kammare tillräckligt kända och då så många framstående talare redan yttrat sig om det föreliggande förslaget, men det var mig omöjligt att stillatigande åhöra hvad den föregående talaren här yttrade.

Herr Lindblad utslungade särskildt mot hr Staaff och mig vissa beskyllningar. De beskyllningar, som utslungades mot herr Staaff, äro ju redan på förhand af honom så tydligt och klart besvarade, att om dem behöfver man icke vidare orda. Han har ju själf tydligt framhållit, hvarför han under de senaste åren ej ansett sig böra vara med om något, som till äfventyrs skulle kunna fördröja genomförandet af männens rösträttsfråga. Att icke jag förra året biträdde den reservation, som då var vidfogad särskilda rösträttsutskottets utlåtande angående kvinnans rösträtt, var ju af det tydliga och klara skäl, att jag satt mitt namn under en annan reservation. Jag hade ej biträdt det förslag, hvarmed utskottet då framkom, utan jag höll på det gamla förslag till rösträttsfrågans lösning, som denna kammare visat sig vid föregående tillfällen omfatta med välvilja. För att detta i min tanke vida lyckligare förslag skulle kunna bli hvilande, ville herr Staaff och jag och många andra icke då framdraga ett spörsmål, som möjligtvis skulle kunna ställa sig hindrande i vägen för en sådan lösning. Nu är ställningen en helt annan. Man har ansett skäl förefinnas att lojalt underkasta sig det förslag, som i fjol antogs såsom hvilande, med undertryckande af enskilda meningar om hvad man kan anse för det bästa och riktigaste i detta afseende, och för att ändå med det nämnda förslaget kunna vinna något, har, som vi alla veta, det liberala partiet uttalat, att det icke nu kunde vara skäl att upprifva det beslut, som fattades i fjol. När man således kan tänka sig, att en lösning af rösträttsfrågan i alla fall skulle komma att vinnas,

har man nu velat komplettera denna lösning och göra den så vidtomfattande som möjligt genom att nu äfven införa kvinnlig rösträtt.

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

Jag kan icke fatta det resonemang, som först blifvit af herr von Geijer här framfördt och hvilket sedan af herr Lindblad blifvit på ett så sofistiskt sätt utlagdt, nämligen att man skulle genom att antaga detta förslag i år riskera, att icke det redan hvilande grundlagsförslaget skulle kunna antagas. Dessa förslag äro ju icke tvenne mot hvarandra ställda förslag, utan, såsom herr Staaff redan framhållit, de äro tvenne fullkomligt parallella förslag. Ett antagande af det ena hindrar ingalunda det andras antagande, och ifall detta förslag i år kunde bli hvilande och sedan Riksdagen nästa år skulle antaga båda de sålunda hvilande förslagen, gällde det endast att få de båda förslagens texter sammanarbetade, och detta vore ju endast en enkel redigeringsåtgärd.

Det var några ord, som herr Lindblad nyss yttrade, hvilka förefalla mig obegripliga. Jag skulle nästan våga påstå, att de kanske voro framkastade mot bättre vetande. Det lät på herr Lindblad, som om här icke alls vore från vår sida fråga om att understödja det nu föreliggande förslaget i och för sig själf, utan helt enkelt såsom ett medel för att därigenom kunna fullständigt upprifva fjolårets rösträttsförslag. Jag ber herrarne om ursäkt därför, att jag icke kan ingå på något fullständigt bemötande af hvad herr Lindblad i det afseendet yttrade, ty det var, som sagdt, alltför obegripligt. Jag anser det för öfrigt vara alldeles onödigt att vid detta tillfälle upprepa hvad här så många gånger förut yttrats.

Att jag icke uttalat någon ny åsikt i år beträffande denna fråga, såsom herr Lindblad insinuerade, torde hr Lindblad själf vara fullt medveten om, ifall han det allra ringaste följt med hvad jag yttrat vid föregående tillfällen; han borde dock hafva hört mig från denna talarestol och från talarestolen i den gamla kammarlokalen flera gånger uttala mig om just kvinnans rösträtt. Detta måtte herr Lindblad icke ha uppmärksammat. Jag beklagar detta, men jag behöfver förmodligen icke om dessa mina anföranden erinra kammarens öfriga ledamöter.

Då alla de skäl, som kunna anföras för denna sak, redan blifvit anförda, vill jag icke vidare uppehålla mig vid desamma. Jag vill endast framhålla såsom min bestämda öfvertygelse, att det skulle vara till lycka och välsignelse för hela vårt land och för arbetet inom Riksdagen, om det förslag, som nu blifvit framlagdt, kunde blifva antaget. Dock torde frågan för denna gång vara förfallen, då, enligt hvad jag nyss förnummit, Första Kammaren afslagit alla förslag i antydd riktning. Således riskerar icke herr Lindblad den stora faran, att något krokben sättes för hans så älskade rösträttsförslag, utan det kommer att få stå

*Ang. ändrade
bestämmelser
i fråga om
den politiska
rösträtten
m. m.*

(Forts.)

där alldeles rent och oförfalskad vid nästa års riksdag. Vi skulle ju således kunna lugnt och utan att frukta för några slags faror här i kammaren antaga till hvilande det förslag, som nu föreligger. Det blifver i så fall endast en opinionsyttring, men en opinionsyttring, som skulle komma att gå fullkomligt i den riktning, för hvilken denna kammare förut uttalat sig; och det är därför, som jag nu, herr talman, förhoppningsfullt anhåller att få yrka bifall till den af herr af Callerholm m. fl. afgifna, vid betänkandet fogade reservationen.

Herr von Schéele: Herr talman, mina herrar! Inledningsvis ber jag få fritaga mig från förebräelsen att hafva hos Kungl. Maj:t begärt en utredning om kvinnlig rösträtt, men sedan icke vilja taga konsekvensen däraf, när jag i konstitutionsutskottet 1906 reserverat mig emot denna, enligt min mening, olämpliga halfmesyr. Hvad vidkommer mina skäl att ställa mig på den sida, som reservationen utvisar, äro de företrädesvis tvenne. Då de icke ha blifvit med den bestämdhet här framhållna, som jag anser böra ske, innan diskussionen avslutas, har jag, trots det jag icke tänkt uppträda i denna fråga, nu utbedt mig att få ordet för en helt kort stund.

De bägge förnämsta föremålen för klagan i våra dagar äro ju, å ena sidan att tidsandan är starkt materialistisk, och å den andra att man allt mer och mer visar sig sakna sinne för den privata egendomens och det därmed sammanhängande familjelivets helgd. Men tron I icke, mina herrar, att de dymedelst åsidosatta intressena just äro de, som för kvinnan betyda mest?

I fråga om den första synpunkten, nämligen behofvet af en mera ideell syn på tingen än den, som utmärker samtiden, har invändts, att hvad vi behöfva är mera kraft, mera manlighet, icke det, som man likställer med idealitet och kallar feminism. Detta är ett felslut. Kvinnan älskar manlighet hos mannen, likaväl som mannen älskar kvinnlighet hos kvinnan. Hvad en af våra stora skalder har uttalat med orden »det starka är det sköna värdt» lägger i dagen, huru denna min uppfattning jämväl har tagit sig uttryck i vår litteratur. Vi behöfva sannerligen icke frukta, att, om en eller annan kvinna komme in i svenska Riksdagen, detta skulle föra med sig minskadt sinne för mannamod och fosterländsk offervillighet — tänk på Runebergs torparflicka. För att nu icke tala om religionen, som onekligen kvinnan plägar framför mannen häfda, men som historien lär oss känna såsom äfven den sanna manlighetens starkaste källäder.

Hvad angår min andra synpunkt, familjen och den därmed förbundna privata eganderätten, så är jag öfvertygad, att kvinnan skulle veta att i riksförsamlingen värna därom på ett sätt, som komme att uppväga ja, öfverväga den förlust, som äfven

jag fruktar kunde genom hennes deltagande i det offentliga lifvet drabba ett och annat hem.

På grund af hvad jag sålunda haft äran framställa, tillåter jag mig, herr talman, att jämväl för min del yrka bifall till reservationen.

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.

(Forts.)

Öfverläggningen var härmed slutad. Herr talmannen gaf nu proposition först på bifall till utskottets hemställan i förevarande punkt och vidare på afslag därå och bifall i stället till den af hr Staaff med flera i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Votering begärdes emellertid af herr Staaff i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs denna voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i andra punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Staaff med flera i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 110 ja mot 93 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Sedan *punkten 3:o* föredragits, yttrade

Herr Branting: Herr talman! Med hänvisning till det anförande, som jag hade i början af debatten om förra punkten, ber jag att få yrka bifall till den af mig med flere afgifna motionen.

Herr af Callerholm: Herr talman! Jag tillåter mig att i största korthet yrka bifall till utskottets hemställan i föreliggande punkt.

Sedan öfverläggningen härmed förklarats avslutad, framställde herr talmannen i enlighet med de därunder framkomna yrkandena propositioner dels på bifall till utskottets hemställan dels ock på bifall till den af herr Branting med flere i ämnet afgifna

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m. motionen, hvarvid herr talmannen fann den förstnämnda propositionen hafva flertalets röster för sig. Men som herr Branting begärde votering, blef nu uppsatt, justerad och anslagen denna voteringsproposition:

(Forts.)

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i tredje punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Branting med flere i ämnet väckta motionen,

Omröstningen utvisade 146 ja mot 48 nej; och hade kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

Efter föredragning af *punkten 4:o*) begärdes ordet af

Herr Lindhagen, som yttrade: Herr talman! Som jag i början af debatten framhöll, innefattar den motion, som är afstyrkt i denna punkt af utskottsbetänkandet, ett upptagande af det proportionella valsystemet med ett utdragande af konsekvenserna utaf detsamma, och det är sålunda enligt min uppfattning det system, som man måste komma till, ifall man skall ha ett ärligt proportionellt valsystem. I öfrigt torde dessa konsekvenser vara tillräckligt belysta genom de uttalanden, som gjorts under den föregående diskussionen, men jag vill emellertid hemställa om bifall till motionen som en opinionsyttring till förmån för ett riktigt proportionellt valsystem.

Herr af Callerholm: Herr talman! Äfven i denna punkt skall jag tillåta mig att i korthet yrka bifall till utskottets hemställan.

Öfverläggningen förklarades härmed slutad. Herr talmannen framställde nu propositioner först på bifall till utskottets i förevarande punkt gjorda hemställan och vidare på afslag därå och bifall i stället till den af herr Lindhagen med flere i ämnet väckta motionen; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med öfvervägande ja godkänd. Som emellertid votering begärdes af herr Lindhagen, blef nu uppsatt, justerad och anslagen följande voteringsproposition:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i fjärde punkten af utskottets förevarande utlåtande n:o 13, röstar

Ang. ändrade bestämmelser i fråga om den politiska rösträtten m. m.
(Forts.)

Ja;

Den det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren med afslag å utskottets berörda hemställan bifallit den af herr Lindhagen med flere i ämnet väckta motionen.

Omröstningen utföll med 140 ja mot 47 nej; hvadan kammaren alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6.

Herr *K. H. G. von Schéele* afgaf en af honom med flere undertecknad motion, n:o 322, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande af postverkets utgiftsstater för år 1909 m. m.

Denna motion blef omedelbart remitterad till statsutskottet.

Till första särskilda utskottet blefvo på begäran hänvisade följande härefter väckta motioner, nämligen:

herr *J. Bengtssons* i Bjärnalt, n:o 323, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upphörande af det från viss jord i Skåne, Halland och Blekinge utgående landgille m. m., och herr *C. T. Linds* i Tanum, n:o 324, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändring i grunderna för upphörande af den i Göteborgs och Bohus län utgående landskyld.

Vidare aflämnade herr *L. J. Carlsson* i Malmberget en af honom och *K. H. Branting* undertecknad motion i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inköp för statens räkning af aktiebolaget Svappavaara malmfält tillhöriga grufvor m. m.

Denna motion, som erhöll ordningsnumret 325, hänvisades omedelbart till statsutskottet.

Slutligen aflämnade herrar *D. Persson* i Tällberg och *E. Hammarlund* hvar för sig en motion i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag angående kommuns skyldighet i fråga om anställande af barnmorska.

Ifrågavarande motioner, hvilka fingo ordningsnumren 326 och 327, remitterades på begäran till lagutskottet.

§ 7.

Härefter lämnades ordet till

Herr vice talmannen, som anförde: Herr talman! Med anledning af den för Sverige och det svenska konungahuset betydelsefulla tilldragelse, som kommer att äga rum den 3 innevarande månad, tillåter jag mig hemställa, att kammaren behagade besluta att åt herr talmannen uppdraga att till H. K. H. Hertigen af Södermanland och hans brud frambära kammarens lyckönskan.

Vidare yttrade

Herr Branting: Herr talman! Vid ett föregående tillfälle för tre år sedan af ganska likartad beskaffenhet med detta, då emellertid förelåg ett formligt meddelande från Konungen till kammaren angående den tilldragelse, som då var i fråga inom det kungliga huset, gjordes af herr Adolf Hedin en erinran om, att detta ärende lämpligen borde behandlas som ett af kammarens enskilda ärenden. För min del tillät jag mig då att instämma i detta uttalande af herr Hedin och att framhålla som min uppfattning, att ceremonier af denna art för framtiden helst borde förläggas till kammarens enskilda förhandlingar vid sidan af protokollet. Det synes mig med hänsyn till nu föreliggande förhållanden vara så mycket mera skäl att förnya detta uttalande. Något yrkande har jag ej att framställa.

Öfverläggningen var härmed slut. Kammaren biföll herr vice talmannens hemställan.

Kammarens ledamöter åtskildes häruppå kl. 3,45 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m. då detta plenum enligt utfärdadt anslag komme att fortsättas.

In fidem

Herman Palmgren.